

Poštalna plačana
y gotovini

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska revija

Štev. 9.

Ljubljana, dne 2. marca 1928

Leto II.
Knjiga 3.

Josef Holeček

Junak našega časa

(Poglavje iz knjige »V Jugoslavii roku 1924.«)

Dne 27. februarja je slavil 75letnico širrom slovanskega sveta znani češki časnika in pisatelj Josef Holeček. Jugoslovenci smo dolžni posebno hvalo temu častitljivemu starcu, čigar patrijarhalna brada markira vse slovanske in posebej še jugoslovenske prireditve v Pragi. Mojster Holeček je prevel v češčino skoraj vso srbsko in hrvatsko pripovedno pesništvo in je napisal več zajetnih spisov o našem svetu. Predvsem so ga mikali Črnogorci, juškaško gorsko ljudstvo, ki je še ohranilo duha zašlih časov. Josef Holeček je spisal tudi več pripovednih knjig iz domačega (češkega) življenja, med katerimi se posebno odlikuje veliki roman »Naši«, prava epopeja češke vasi. Ob jubileju mojstra Holečka prinašamo nekoliko skrajšano poslednje poglavje iz njegove l. 1927 izišle knjige »V Jugoslavii roku 1924«, ki pričuje o njegovem življenju, krepkem in vedno z vsakdanjim življenjem združenem pripovedovanju.

○ ○ ○

Nebrzdanost poltne sle jemlje človeku načela in značaj in stori iz njega najklavrnejše bitje ali boljše: nestvora. To bo pokazal naslednji primer, ki so mi o njem pripovedovali v Beogradu. Ondi nosi zemlja mladega moža, ki je študiral v Pragi, kjer se je iz njega razvil »junak našega časa«. V beograjskih kavarnah in pivnicah se javno baha, s kakšno lahkoto je premagoval Čehinje. Le-te so se kar vesile obenj; lahko si jih kar pet ovil okoli vsakega prsta. Toda mož je bil do nekega časa zvest samo eni. K nji se je bil preselil z dovoljenjem njenih staršev, ki so se nadejali, da se bosta vzela, ko dovrši študije. Čez nekaj mesecev pa je opazil, da je mlajša sestra njegove ljubice takisto zalo deklo, da, še lepše. Tudi ona je bila dostopna čarom »neodoljivega«; postala je ljubosumna na sestro in se je trudila, da bi jo izrinila iz njegovega srca. Starejša sestra je to opazila in hoteč zavarovati svoj položaj, je razkrila »neodoljivemu«, da je z njim v blagoslovljenem stanju. »Neodoljivega« ni moglo nič tolikanj zadeti v živo ko ta novica. Začel je biti trd nasproti žrtvi svoje sle. Sumničil jo je nezvestobe z nje-

govim tovarišem, ki jo je obiskaval. Dekle je prisegalo, da se mu ni izneverilo in da mu ostane zvesto še zbog tega, ker hoče biti čista pred svojim in njegovim otrokom in imeti čisto vest pred bodočim soprogom. Pri teh čuvstvenih izbruhih je bila kaj ljubka in v takih trenutkih je »neodoljiva« že obžaloval. Ali obžalovanje je znak slabosti in neodločnosti. Nu, napadi slabosti so hitro minevali.

Roditelji prve žrtve niso niti slutili, kaj se godi in pripravlja v njihovi rodbini. V Pragi — enako kot v drugih mestih, kjer so vsučilišča — revni starši, ki imajo dozorevajoče hčere, kaj radi jemljejo na stanovanje visokošolce, nadejajoč se, da se bodo zaljubili v njihove hčere in se z njimi oženili, ko dovršijo študije in vstopijo v sigurno službo. Srbom dajejo v takih rodbinah še posebno prednost, zakaj srbsko ime je pri Čehih sploh na dobrem glasu, kar pričuje, da srbski dijaki starejšega rodu niso zapeljavali deklet. Ali kaj storiti! Nova doba je, z novimi ljudmi, in tudi ljubezen si išče novih oblik. Starši obeh sester niso vedeli nič drugega ko to, da je bila svetovna vojna, da so po vojni Čehi postali samostojni in so zdaj državljani češkoslovaške republike. Ni se jim niti sanjalo, da je mladi rod prerasel starega in da ne računa ž njim drugače kot s plenom groba, ki je zanj že izkopan; da ima nov človek nove pojme o življenju; da je stari nraavnosti odklenkalo in da je novi človek postavil na njeno mesto estetiko, ki prezira zastarele zakone moralke. Niso vedeli, da je človek novega časa gluha za tako zvani poglavitni nauk krščanstva o ljubezni do bližnjega in da zato, kaj pa, tembolj ljubi samega sebe; da se človek novega časa posmehuje verskim trapnjam o posmrtnem življenju in večnem zveličanju; da si je novi človek postavil zakon nad zakoni, pravico sebičnosti, ki mu dovoljuje, da si sme nagrabititi vse pogoje za srečo na tem svetu, kateri mu ni tako »ničev«, kakor so o njem pravili stari. »Neodoljiv« se seveda ni o tem pričkal s starši obeh sester in jih tudi ni podučeval, zato pa je tembolj goreče uvajal v pravila novega življenja obe

sestri. Čeli so narod, ki mnogo sega po vsem, kar je novega in se na vsako novotarijo obesi. Sestri sta se kakor dve ribi obesili na ta trnek — dvojček. V »neodoljivem« sta videli posebljen napredek, napredek, ki ima lepe črne brčice in kodraste lase. Če povojnega Čeha prepričaš, da imaš krvniški aparat, ki je najnaprednejši te vrste, si bo ponosen in razigran dal vzeti življenje, čeprav je nedolžen.

Pred materjo se izprememba pri starejši hčeri ni dala dolgo prikrivati. Najboljše bi bilo, če bi se bil »neodoljiv« takoj oženil; toda pred tem ga je varovalo dejstvo, da ni dovršil študij in da ni imel nič trdnega pod sabo, pa tudi nobenega premoženja. Glede slednjega se je sicer nalagal takoj, ko je bil sprejet na stanovanje. Hoteč se napraviti pomembnega in si pridobiti večje zaupanje, je pripovedoval, da ima bogatega strica, po katerem bo podedoval premoženje. Smrt ne more biti daleč, ker je stric star in bolehen. Da bi se ta laž videla še bolj verjetna, je pravil, da so njegovi starši revni in da od njih ne pričakuje drugega kot pomoči pri študijah. Tako je svoje stariše kril, da od dekletovih roditeljev niso mogli dobiti presenetljivih vesti o njem. Teh si »neodoljiv« ni želel.

Vsaka izmed sester je menila, da je ona prava, da je vanjo zvesto zaljubljen. Druga je bila ljubosumna na drugo. Mlajša, ki ni hotela verjeti, da bi se utegnilo nji pripetiti kaj takega, je nasproti starejši prezirljivo vihala svoj nos, tako da je bilo njeno trpljenje še večje. A čas je mineval in mati je opazila, kaj se je zgodilo s hčerjo. Poklicala jo je na odgovor in je izvedela to, kar je ni moglo presenetiti. Tri ženske so se sporazumele, da bodo skrbno skrivale skrivnost pred očetom. Posvetovale so se skupno o stvari. Šlo je predvsem za vprašanje: s kom je postala mati?! Prizadeta je povedala, ali mlajša sestra je brž zavihala nos, češ, »neodoljiv« je njen, jo ljubi in nima pouda da bi dvomila o njegovi zvestobi. »Vprašajte niega samega!« je vzkliknila žrtev. Ženske so ga povabile v svojo klavzuro. Mati ga je vprašala, ne da bi mu bila kaj očitala; prizadevala si je, da mu položaj pokaže v luči, ki se mu ne bo videla tragična, nadejajoč se, da bo mladi mož spoznal svojo dolžnost in dekle vzela...

Fant je računal, da bo doma oplenil kakšno bogato nevesto, zato mu ta ra-

čun ni bil nič kaj všeč. Še sanjalo se mu ni, da bi iz Prage pripeljal v Srbijo ženo. Sicer pozna take primere in ve, da so čisto podobni zakoni srečni, ali on sam bi bil prismojen, če ne bi spekuliral s svojo neodoljivostjo. On spekulira s samim seboj, a ženska, ki je spekulirala z njim, ga je zdaj speljala na led! Tu so očitvidno spekulirali z njim, to pa mu je zoprno.

Ni zašel v nepriliko, ko so ga vprašali o očetovstvu... Ni tajil, da je hotel stopiti z dekletom v tesno razmerje, a dejal je, da mu ni ničesar obetal, hoteč, da se stvar sama po sebi razvije. Izpremembe, ki se je zgodila z dekletom, se, kajpa ni nadejal, sploh pa ne smatra sebe nezmotljivo za njen vzrok. Mlajša sestra je smatrala ta odgovor za svojo zmago, starejša pa ni več govorila; ves čas je samo milo in obupno jokala...

Nesrečnica ni prenesla udarca usode, ki jo je tako nenadoma in toli kruto zadela. Vzkriknila je, si zakrila obraz z rokami, skočila k oknu in se je vrgla na ulico. Vse to se je zgodilo tako naglo, da še mati ni mogla priti takoj k sebi. Še manj je bil zmožen tega »neodoljiv fant«, ki je predvsem mislil na posledice katere bi utegnil ta samomor imeti zanj. Glavo mu je preletela misel, da ne bo nesreča zanj, če se je izvršil samomor srečno, t. j. popolnoma. Ta misel ga je vznemirila. Hotel je zbežati na ulico. Mlajša sestra se mu je obesila za roko in ga je zadrževala. Zrla je vanj udano in upajoče, — neodoljivi fant je doumel, da ga bo podedovala po sestri.

»Kako dober si, kako požrtvovalen!« je šepetala. »Kako skrbiš, da padec ne bi bil smrten.« »Neodoljiv« je je poplašal enako z enakim: »Tudi ti si dobra, tudi ti si požrtvovalna.«

Mater je bolelost tolikanj osupnila, da je rekla: »Revica, ni hotela vama biti na poti. Žrtvovala se je za vaju blagor. Ohranita ji blag spomin. Bodita pridna kakor je bila ona.«

Potem so vsi trije planili na ulico. Mati je jokala, hčerka se je oprla na neodoljivega, oče pa je med tem že stal pri hčerki. S pomočjo tovarišev je nesel nesrečnico v tretje nadstropje, kjer so stanovali. Delavnica je bila v pritličju. Zdravnik je dognal, da se je smrt izvršila v redu. Nihče ni pokojnice vrgel skozi okno; v smrt je šla prostovoljno, kar je umljivo v okoliščinah ki je v njih samomorilka živela. Časnik so pisali, da si je vzela življenje zaradi nesrečne ljubezni; o ostalem so obzirno molčali.

Za pogrebom je šel »neodoljivi fant« in vodil pod pazduho mlajšo hčerko, ki se je zaupljivo stiskala k njemu. Sosede so bile zmedene: videle so rajnico z »neodoljivim« in so hotele vprizoriti skandal. »Neodoljivemu« niso ušli grozeči pogledi; razumel je momljanje za svojim hrbtom. Vedel je, zakaj vodi pod pazduho pokojnično sestro. »Pa saj imata pravico!« je čul glas za seboj. Drugi

J. HOLEČEK

te je oglasil odločneje: »Vidi se, da se imata«. In javno mnenje ulice se je brž preobrnilo. »A, saj je imela z drugim«, so sodile sosedice in jo obsodile. »Vae mortuis!«*)

Mlajša sestra je hotela biti bolj zvita nego rajnica in je šla hitreje k cilju. Brez dvoma sta delali obe z materjo po načrtu. On se je oziral po izhodu in je videl, da mu ostaja le še eno: uteči. Vest — če ji je kedaj ponoči sploh dal besedo — mu je pravila, da bi bila ne samo lepa, ampak tudi drug drugega vredna dvojica; toda tako je mislil le v temi. Dekle mu je samo ponudilo rešilno misel. Dejala je, da bi mama nehala žalovati, če bi se bila vzela. Poklicala mu je v spomin besedo o starem bog-

tem stricu, ki ga ljubi kakor lastnega otroka. Lahko bi ga bil že za življenja storil za dediča, nato bi se vzela in bi v Srbiji živela mirno in brez skrbi. Tega strica je »neodoljivi fant« sicer izmislil, a zdaj se je tako vživel v svojo laž, da jo je jel sam smatrati za resnico. Obljubil je, da pojde k stricu, ker pismo ne bo nič pomagalo. Treba je tedaj odpotovati v Srbijo. In brž ko je prejel od očeta denar, je pobral šila in kopita in je odpotoval. Vlak mu je vse prepočasi vozil; najraje bi zletel.... Bežal je pred senco pokojnice, bežal od strahu pred njeno mlajšo sestro, ki se je ob tragičnem dogodku tako vedla, da mu je vzbujala grozo in stud. Hoče ga imeti za vsako ceno, tudi za ceno sestrinega samomora; a ko-bi bila dobila njega v kremplje, kaj neki bi bila početijala še z njim? Ali je mogoče živeti s takšno žensko?

»Neodoljiv« se je rešil. Čez nekaj časa mu je odleglo, čutil se je sigurnega; navadil se je bil da je zabaval moške družbe s svojimi praškimi pustolovščinami. Srca ni bilo v njem niti trohice; vest ga celo ponoči ne kliče več na odgovor. Misli, da je taka usoda žensk: umirati morajo za posledicami spolne ljubezni! Vsaka na svoj način. Sicer pa: saj same hočejo. O tem pričuje 400 ali še več žensk, ki v teh težkih časih v Beogradu sleherno leto prostovoljno zapuste svet kot zapeljane ljubice in prevarane žene.

V sliki, ki sem jo zgoraj podal, ne išči čitatelj kakršnekoli osebne osti, takisto ne osti proti-srbskemu dijaštvu v Pragi, ki pod nadzorstvom jugoslovenskega poslaništva in Jugoslov. lige zopet štremi višje nego je bilo to tik po svetovni vojni. Čehi goreče želijo, da bi se Slovani, ki prihajajo k njim po izobrazbo, obilno preskrbeli v njihovih šolah s koristnim znanjem, hkrati pa naj bi se tudi pripravili na vlogo svetlih vzorov svojega naroda, vlogo, ki bi jo morali prevzeti, ko se vrnejo v domovino. Zato smo ljubosumni, če pomislimo, da so nemara v tujih šolah bolj pridni in da tuje osredje vpliva bolj blagodejno na njih mišljenje in značaj. Če bi res bilo tako, tedaj je slovanska misel zadeta v živo: razveljavljena bi bila naša teorija o tem, da Slovani z vzajemnim spoznavanjem in z osebnimi in duševnimi stiki ustvarjajo iz sebe v vsakem pogledu popolnejši tip in se dvigajo v višje plasti ljudi in narodov. — — —

* Gorje mrtvim!

o zgodbo je pripovedovalo moštvo po vseh ladjah v londonskem pristanišču, po vseh krčmah in veselih beznicah, kjer razgrajajo mornarji, kadar jim dovolijo stopiti na kopno. Še danes vam lahko pove slednji mornar od Osla pa do Melburna in sicer vsak po svoje, kako preklicano so se vsi smejali zaradi ruskega mornarja Johna Be..... vrag vedi, kako se je že pisal. Seveda je bil bolčevik.

Ta zgodba je res zanimiva, zato kaže, da vam jo natančno zapišem.

Zgodila se je l. 192.. V London je prispel parnik »Rusija«, natovorjen s tobakom in volno. Parnik je priplul iz Carigrada. Imel je dokaj pisano moštvo. Zdelo se je, da ni več ruski, zakaj Rusija je takrat že izginila, to se pravi: nadela si je zamolklo ime RSFSR brez samoglasnikov, nerazločno kakor mutčevo momljanje. Sicer je imela »Rusija« pravilno rusko zastavo: belosinje-rdečo trobojnico, videti pa je bilo, kakor da je ni. Tako je vsaj izjavil pred sodnikom 30 let stari ruski mornar Bebešin, in to je zabeleženo v zapisniku londonskega pristaniškega poveljništva: »Živ krst se ni zmenil za to, kakor se pravi... nobena ladja ni odzdravila ruski zastavi, kakor da je sploh ne bi bilo. Mene je to na moč bolelo.«

Pisano moštvo na parniku je bilo po večini rusko, toda pravico do naslova mornar je imel samo Ivan Bebešin. To se je zabeležilo v zapisniku s pripombo, da je boljševik, kar je bilo do neke mere tudi res.

JVAN ŠMELJOV

Ivan Bebešin. — tako je priznal pred sodnijo — je služil na križarki »Auro-ra«, prav tisti, ki je ob oktoberski revoluciji obstreljevala Zimsko palačo. Ivan je takrat zmagovalno vstopil v palačo, pil ondi carjevo vino, pljuval v ogromna ogledala, odiral zastore in naslanjače, odstrelil nosove nekaterim malikom, skratka zadostil je revolucijski maščevalnosti. Služboval je v rdeči vojski in se udeležil bitke na beli fronti. Potem pa: »Postalo mi je nekako tesno pri srcu. Razglasili so, da je zdaj Rusija delavsko-kmečka in sovjetska, a ni bilo videti ne ruske oblasti in ne enakosti in vsi so bili zoper Boga. Da, niti Rusije ni bilo več, naredili so iz nje nekaj RSFSR, Osleparili so nas, gadja zalega. Mene je to na moč bolelo!« — je pripovedoval Ivan pred sodnijo.

Nenadoma je v jezi »likvidiral« njih komisarja. — »Zamašil sem mu grlo s

svojo komunistično izkaznico. Zri, hudič!« sem dejal. Peljali so ga k ustrelitvi, toda mornarji so ga med potjo izpustili in io je popihal k belim. Vendar se ondi ni prijavil k vojakom: imel je namreč tetovirane prsi, same bedarije, sredi pa je bilo zapisano — »kom. do groba«, to se mi dalo izbrisati.«

Tako sem bil na Krimu ne tič ne miš: nisem bil ne pri teh ne pri onih, ne komunist in ne Rus. Če pa bi me bili dobili, bi bilo takoj po meni!»

Zapravil je vse, kar je nagrabil pri zmagi in je šel za mornarja na trgovski parnik »Rusija«, ki je plul iz Carigrada na Krim in vozil koštrune. Ko so »beli« zapustili Krim, je ostal parnik v Carigradu.

— Še naš parnik je postal ne tič ne miš. — je pravil Bebešin pred sodnijo — Ime »Rusija« je ostalo a zastava je prišla ob veliavo. Sklenil sem, da za sedaj ne zapustim »Rusije«. Kadar bomo spet imeli Rusijo, se bom ponosno vrnil z domačo zastavo, pa bo vse dobro kot prej.»

Tako je postala za Ivana Bebešina »Rusija« poslednji kos domače zemlje.

— Neizprosno sem varoval zastavo! — je pravil Ivan sodnikom. — in pazil na našega orla. Na »Rusiji« je razpenjal peroti naš ponosni orel! Kadar koli je počrnel, sem ga prepleskal z lakom.»

Približno pol leta je krmaril Ivan Bebešin po Sredozemskem morju. Postajalo je čedalje slabše. Niti borne plače jim niso ob pravem času izplačevali. Venomer so se potikali po morju in niso nič popravljali ladjo. Tudi počivali niso ali se mudili deli časa v pristanišču. Sicer so prevažali tovarno blago ali trgovci so jim plačevali za prevoz le toliko, kolikor se jim je samim zljubilo. Vedeli so, da jih kapitan ne bo tožil. Kje naj naide svojega konzula, ko pa države sploh ni bilo več. »Rusija« je postala zadolžena tu in tam. Bila je sicer vknižena kot ladja »Ruske družbe za pomorsko trgovino«, toda kje neki so bili zdaj njeni lastniki..

»Tako je postal naš parnik nekaj »Večni mornar«, skoraj bi rekel: pomorski duh!« je pravil Bebešin sodnikom. — »Jadrali smo večinoma ponoči in brez luči. Kamorkoli smo prišli, povsod so nam pretili, da bodo ladjo zaplenili za dolgove. Moštvo je zahtevalo plačo ali kapitan je izginil, brž ko je prišel na kono. Trije kapitani so nam tako pobegnili. Mornarji smo si kar sami poiskali kapitana za enkratno ali dvakratno križarjenje. Samo tako smo se lahko vsaj za silo pretolkli naprej. Živel! smo, kaj pa: od tihotapstva. Moštvo je bilo zneženo z vseh vetrov: sami begunci. Imeli smo nekega učitelja, potem potepuškega popa, elek-

tričnega inženjerja, cirkuškega plezalca in dva častnika. Jaz sem bil edini pravi mornar. Nu, čez nekaj časa se je pojavil neki Grk. Iztaknil je nekje potrebne papirje in vse podpise: postal je čez noč lastnik naše ladje. Kaj za to, da je bil Grk, saj je bil iz Rusije. — v njegovem potnem listu je stalo, da je iz Odese. Meni je bilo samo do tega, da bi »Rusija« plavala še naprej. Na ladji smo imeli sveto podobo Nikolaja — priprošnjika, našega ruskega priljubljenega svetnika. Če smo imeli praznik, je stopil pop k svojemu pravemu opravilu; opravil je večernice in nam vsem je vedno nekam odleglo.»

Mineval je čas, ali Rusije ni hotelo biti; še vedno so bile samo črke RSFSR. Bebešin je obupal. Prav v času, ko je pijančeval dan za dnem, samo da ne bi prišel k sebi, so se čule govornice, da je Grk proda! »Rusijo«.

Bodi. Naj bo kdo drug lastnik, toda »Rusija« ostani slej ko prej ista, naša »Rusija«, kakor je zapisano na listinah.

Tedaj se je parnik bližal Londonu.

Pozno popoldne se je Ivan Bebešin v francoskem pristanišču preskrbel s pol tucata steklenic. — francoskemu konjaku vsa čast! — se do sitega pogovoril z ruskim vojakom, ki je po vojni obtičal na Francoskem in se je vrnil na ladjo najboljše volje. »Vedno je prepeval«. Pravili so, da je hotel pokazati tudi angleškemu sodniku, kako krasne pesmi imamo. Še na sodniji je bil po tistem konjaku dobre volje. Skušal je začeti »Burja se dviga na Volgi«, a sodnik mu je zabičil, da naj molči.

Ob svitanju so prispeli v London. Nadaljnja poročila se križajo.

Ivan Bebešin je prisegel, da je z lastno roko nategnil kvišku edino pravo rusko zastavo: belo-sinjo-rdečo, a živ krst ni odzdravil! Lastnik ladje, Grk, je zahteval, da je parnik že tri ure stal v pristanišču, Ivan pa je še vedno spal kakor polh ob strojih, zadaj za kotlom.

»Najbrž je sanjal o tej svoji zastavi«, je menil Grk. »Saj te pravi boljševik. Hotelo se mu je razgrajanja in ni besede o kakšni krivici. Prilezel je ves umazan s premogom, črn kakor vrag in je jel zmeriati vse vprek.«

Ali John Bebeš je trdil: Je že res, da je spal ob strojih in na kupu premoga, vendar pa je pritekkel natančno ob pravem času na krov.

»Saj mi je kar presunilo srce: V Londonu bomo pristali, v prvem pristanišču na svetu! Pa sem potegnul zastavo kvišku, natanko po vseh pravilih, kakor veleva postava«. — »Kako naj ne bi razvil naše zastave pred Londonom?!« se je potkal po prsih Bebešin. »Če bi nam Angleži odzdravili, se ne bi bil niti zmenil za vso ostalo sodrgo! Vse potovanje sem čakal, kedaj napoči ta dan. Še spat nisem

Ivan Bebešin pa je po tolmaču razložil tako-le: »Začel sem hoditi gor in dol po krovu, bridko obupan, in sem mislil, da imam pod seboj domača tla. Butnil sem z ного in rekel: — »Rusija! Zopet sem butnil — »Rusija« je! Naj vas hudič pobere, figovci, če ne odzdravljate: Rusija je še vedno tu! Toda krivica me je pekla kakor strup. Pa sem stopil k ograji, kjer visi čoln. Vidim da ni več »Rusije! Nieno ime na rešilnem pasu je bilo zamazano in vrag vedi, kaj je bilo napisano povrh!«

»Opozoriam vas, da ni bilo ondi napisano.« vrag vedi kaj«, ga je strogo prekinil sodnik, temveč je bilo napisano po angleško »York!« — Tolmač je to prestavil Ivanu.

»Nič ne de, naisi je bilo tudi Yor. (Ime ruske črke) se je odrezal Bebešin. Ne poznam te pisave. Prebral sem čudno besedo in me je na moč bolelo. Čemu so zamazali naše! Krenem prav tiho naprej, da bi poiskal Grka. Le-ta je bil ob ladijnem kljunu. Vidim... ma-žejo! Ob kljunu visita dva hudiča s kladivom in dletom in razbijata po črkah! »Rusijo« razbijajo, alabaster leti

moge zaradi tega! A nobeden pes... oprostite, gospod sodnik!... živ krst nam ni odzdravil. Mene je to na moč bolelo.«

»Priletel je ves umazan, strašen ko vrag na krov« — je pravil Grk »Raztrgal si je srajco in si je jel s kremplji praskati prsa, kjer ima natetoviran nespodoben prizor, nato pa je planil po meni ko lev!«.

v vodo. Sklonil sem se čez ograjo in sem videl, da visita še druga dva na deski in se trudita pod našim orlom, da bi ga razbila. Odkrutila sta mu že eno perot in sta pravkar merila po glavi. Tof-f! — končano je, glave ni več! »Kako pa to?« ju pobaram od zgoraj... pa jako prijazno... Po vseh ladjah naokrog so se vsi režali. To bi morali upoštevati, gospod sodnik.«

»Ne,« je pripomnil Grk. »udrihal je po možema s konopcem: eden se je zvrnil takoj v vodo, drugega pa je bil še oplazil po očeh in ušesih, preden je padel.«

»Če bi tudi bilo tako, ne vem...« je dvomljivo prikimal Bebešin. »Bil sem čisto iz sebe in se ne spominjam natančno, kako je bilo. Menda sta plavala... malce sta se skopala... Potlej sem stopil k temu-le možu, temu-le Grku in sem mu vljudno rekel: Dovolite, da vas vprašam, s kakšno pravico in zakaj hočete odkrušiti »Rusijo« in našega »orla«. Zdaj se je le-ta, ta Grk tukaj, zarežal nad menoj in je zavpil zasmehovalno: »Saj ste poprejši sami vse odkrušili. Ladja je prodana na dražbi, pa jo je kupil ta in ta... Mister Scot!« Brž na to je pristopil meni nič, tebi nič tale človek. Mister... Scot. To so oni-le gospod tam, prav dobro sem si jih zapomnil, saj so tako ugleden mož. Pa so mi prilepili eno naravnost sem-le, pod zobe. Potem se je zgodil tisti... nesporazum«

»Napadli ste spoštovanega mistra Scota in ste mu prizadejali hud udarec po vratu!« je rekel sodnik.

»Samo to, nič več. Prisilil sem jim eno za vrat... pa so bili hudi in so šli. A tega-le človeka, Grka, sem si res malo privoščil...« je rekel Ivan.

»Lopnil je po meni petkrat, šestkrat, pa še sedemkrat!« — je pravil Grk in kazal, kam so padli Ivanovi udarci. — »Hotel me je suniti z ного v trebuh, pa sem vedno skočil proč. Hotel me je tudi vreči čez krov!«

»Bil je kakor hudič iz pekla!« je pripomnil mister Scot, »vzlic temu mu odpuščam.«

»Odpušča vam«, — je pristavil tolmač

»Naj se obriše s svojim odpuščanjem!« — je zaklel Ivan in pljunil, »zato pa mu jaz ne odpustim. Zakaj je kupil ukraden parnik, našo »Rusijo«? Bogve, kje so lastniki? Ali se sme prodajati brez lastnika?«

»Kaj uganjate neumnosti!« je zmaljal tolmač z glavo. »Jaz bi vam rad pomagal, ker ste v škripcih, a vi...«

»Naj se gredo solit, ne maram,« je rekel Bebešin, to sploh ni sodnija, to je sramota!«

»Kakšne vzroke ste imeli, da ste žalili ta dva gentlemana?« — je vprašal sodnik.

Ivan Bebešin je globoko zadel sapo, se vzravnal kakor na paradi in je rekel razločno:

»Gospod sodnik! Če bi vam prodali vašo Anglijo, bi tudi vi ne mogli molčati. Bil sem boljševik, pa sem utekel od njih. Sem pristen Rus Smolenske gubernije, okraj Dorogobuž in izprašan mornar. Plul sem z »Rusijo«, pa so mi prodali še zadnje, kar sem imel. To me je na moč bolelo. Prepleskali so njeno ime in pobili njenega orla. To me je vzdramilo, pa se je pričela zabava. Lahko globite in zaprete, a...« Bebešin je dvignil roko in zažugal. »prestal bom kazen, se vrnil na Rusko in ne bom nikdar pozabil, kako je bilo. In...« — Ivan je zdaj potrkal z nohtom po ograji, »še bo prišel čas, verjemite mi, ko bo zavihrala naša ruska zastava in naš orol bo zletel izpod zemlje na prosto! Takrat boste pozdravljali našo zastavo! Če pa ne boste hoteli... se bomo z vami kako drugače pomenili!«

»Obtoženec pravi, da obžaluje svoje dejanje in prosi gentlemana, naj mu oprostita...« je pristavil redkobeseden tolmač.

»Jaz sem ruski mornar in sem branil našo rusko čast!« — je rekel Ivan. Zmanjkalo mu je sape in obraz mu je postal temen.

— Prej bi bili morali braniti vašo čast!« — je rekel sodnik. — in sicer tam, doma, namestu tega, da počenjate

nespodobnosti na ozemlju Njegovega Veličanstva angleškega kralja!»

»Res je, gospod sodnik, da bi bili morali to storiti poprej.« je rekel Ivan skozi zobe, »toda bil sem takrat na našem ozemlju, na naši ladji, naši »Rusiji«...»

»Če bi se tudi držali vašega mednarodnega prava,« se je strudeno nasmehnil sodnik, »je vendar res, da je bil parnik »Rusija« prodan, postal je »York« in obenem del teritorija Njegovega Veličanstva angleškega kralja!»

gleškega kralja. Prestal je zapor in zapustil Anglijo v 24 urah z norveško jadrnico. Velika pisana tolpa mornarjev iz vseh dežel ga je spremlila v pristanišče. Slovo je bilo jako prisrčno. Izgnanec je obstal s steklenico v roki in je sprožil govor. Nihče ga ni razumel, a vsi so pazno poslušali in vneto pritrjevali. Sklepne besede tega govora so se glasile:

»Vsak ima svojo zastavo in svoj domač znak. Pa vsak je dolžan prisoliti zaušnico, če si kdo drzne razbijati ta

»Angleškega kralja?« — je začudeno spregovoril Ivan Bebešin in obraz mu je prebledel rahel smeh. »Tedad sem seveda kriv; bil sem v zmoti...« In se je ugriznil v ustnico.

Ni rekel niti besede več.

Obsodba ni bila stroga: 10 funtov, 7 dni zopora in izgon iz Angleške v teku 24 ur.

Ivan Bebešin pa ni imel niti beliča in tako je za vedno ostal dolžnik an-

znak! Mi imamo orla, orel je kralj ptičev, vi drugi pa imate kite in leve!... Pa še bo zletel v višave, naš orel! Ni mogoče, da ne bi zletel! Pa vsi ga boste pozdravili, prijatelji, ponosno, kakor sem jaz vas pozdravljal! Če pa kdo ne bi hotel, se bomo ž njim drugače pomenili! All right!»

In je zažugal s steklenico

Vsi so vpili — hip — hip! hura!

Prevel dr. A. Preobraženski

NOVA SVETOVNA VOJNA

Pisec naše povesti »Počasno krdelo« je postavil izbruh nove svetovne vojne v leto 1940.

Zanimivo je, kaj sodijo drugi. Otto Hötsch (v listu »Tag«) napoveduje, da bo najpозnejše l. 1935 izbruhnila vojna med Italijo in Jugoslavijo, ki se bo izpremenila v evropsko vojno. Angleška »Westminster Gazette« računa z vojno najkasneje v 8 letih. Korak k nji vidi v sistemu na posamezne države omejenih pogodb. Med poedinimi

skupinami zaveznikov se bo toliko časa vodila diplomatska vojna (podobna sedanji med Jugoslavijo in Italijo), da bo prešla v oborožen spopad.

O tem je nedavno pisal francoski senator Heny de Jouvenel, ki trdi, da bi bila edina rešitev Evrope pred bodočo vojno, če bi vse države sklenile med seboj pogodbe, s katerimi bi si zajamčile mir. Tako pomirljiv duh pa je žal v sedanji Evropi — utopija.

Smrt A. S. Puškina pred 91. leti

OB LETOSNJI 91. OBLETNICI TRAGIČNE PUŠKINOVE SMRTI PRINAŠAMO NEKAJ STRANI IZ NJEGOVE KORESPONDENCE IN ZNAČILNO PISMO PUŠKINOVEGA SODOBNIKA, PESNIKA ŽUKOVSKEGA, O NJEGOVI SMRTI.

Puškin svojemu bratu

(L. 1822.)

«Prišel si v leta, ko je treba misliti na poklic. Povedal sem ti že, čemu se mi vidi primerno, da se posvetiš vojaščini.

Imel boš opravka z ljudmi, ki jih še ne poznaš. Misliš v začetku vselej kar mogoče slabo o njih! Tako si boš prihranil razočaranja. Ne sodi ljudi po svojem srcu, ki je plemenito in dobro in vrhu tega še mlado! Zaničuj jih na vljuden način. Tako se boš zavaroval pred predsodki in zaprekami, ki te bodo spremljale pri vstopu v življenje.

Bodi hladen nasproti okolici: familijarnost najbolj škoduje! Čuvaj se posebno občevanja s predstojniki, če te še tako vabijo. Bodi prepičan, da se bodo kmalu povzpeli nad tebe in da bodo uživali, če te bodo mogli ponižati baš tedaj, ko se boš tega najmanj nadejal.

Ne podvzemaj ničesar iz gole vljudenosti in čuvaj se prizanesljivosti! Ljudje je nikoli ne razumejo kakor bi morali in so vedno pripravljene zamenjati jo z nizkotnostjo.

Zavračaj tudi dobrotljivost! Ljudje jo izkazujejo največkrat z zahrbtnimi nameni. Ogibaj se protekcije, ki podjarmlja in ponižuje!

Rad bi te še posvaril pred zapeljivostjo prijateljstva, toda nočem raniti tvoje duše v letih najslajših sanj. Vse, kar ti utegnem povedati glede žensk, je brez pomena. Omenjam le eno: čim manje ljubiš žensko, tem si gurneje jo obvladaš. Da bi ono, ki jo boš ljubil, tudi obvladal, to ti želim od vsega srca!

Ne pozabljal nikdar na zavedno žalitev! Ne govori o tem ljudem in ne maščuj se za žalitev z enakim sredstvom!

Če nimaš sredstev, ne prikrivaj svoje revščine! Ne izposojaj si pa denarja in trpi rajši pomanjkanje! Pravila, ki sem ti jih našel v tem pismu, so sad mojega lastnega izkustva in te lahko obvarujejo pred trpljenjem in obupanjem.

Grofu A. H. Beckendorffu

(Potem, ko je nastala afera radi žene)

«Gospod grof. Čutim se upravičeno in celo dolžnega javiti Vaši Svetlosti, kaj se je zgodilo v moji družini. Četrtega novembra zjutraj sem prejel tri izvode anonimnega pisma, čigar vsebina je bila za moje žene čast žaljiva. Po pisemskem papirju, slogu pisma in načinu pisanja sodeč, je moral pisati pismo neki inozemec, član najvišjih krogov in diplomat. Poizvedoval sem in dognal, da je tisti dan prejelo enaka pisma še sedem ali osem drugih oseb. Pisma so bila zapečateni, naslovljena name in so bila zaprta v dvojni kuverti. Večina naslovljencev pa je občutila podlost in mi ni izročila pisem. Vsi pa soglašajo v tem, da je dalo povod za pisma obnašanje g. D' Anthesa napram moji ženi. Lahko si mislite, da ne morem dopustiti, da bi se ime moje žene imenovalo v isti sapi kakor katerokoli ime. To sem dal vedeti g. D' Anthesu. Nato je prišel k meni baron Heckern ter izjavil, da g. D' Anthes sprejema poziv na dvoboj in da prosí za petnajstdnevno odgoditev duela. Ker sem jaz sam in edini sodnik časti moje žene in sem tudi sam pokli

can v to, da na to čast pazim, ne zahtevam ne sodnijskega zasedovanja niti nočem maščevanja.»

Baronu Heckernu

«Gospod baron! Dovolite, da vam na kratko razložim, kaj se je zgodilo. Obnašanje vašega sinovca mi je davno znano in me ni moglo navdajati z ravnodušnostjo. Zadovoljil sem se izprva z vlogo opazovalca, pridržujoč si odločitev za primeren trenutek. Naključje, ki bi mi bilo ob vsaki drugi priložnosti neljubo, me je oprostilo te težavne dolžnosti. Videl sem, da je prišel čas dejanja in nisem šel mimo prilike. Ostalo veste sami. Prisilil sem vašega sinovca igrati tako ponižujočo vlogo, da se moja žena, osupla nad toliko nizkotnostjo njegovega vedenja, ni mogla vzdržati smeha. Njene bivše simpatije napram njemu so se ohladile in njena čustva so se izpremenila v zaničevanje.

Dovolite, gospod baron, da izjavim: vaša vloga v tej zadevi je bila nedostojna! Vi, zastopnik kronane glave na ruskem dvoru, ste bili očetovski zvodnik vašega bastarda, oziroma tistega, ki velja za to. Mogoče ste ga vi vodili ter mu celo narekovali v pero banalnosti, ki jih je napisal. Prežali ste ob vsaki priliki na mojo ženo, da bi ji pripovedovali o ljubezni vašega sinovca. Po vsem, kar se je zgodilo, boste razumeli, da nisem mogel dopustiti nadaljnjih odnošajev med vašo in mojo hišo. Ne morem dovoliti, da se vaš sin še enkrat drzne govoriti z mojo ženo, da ji dvori in pripoveduje kasarske dovtype ter pri tem igra vlogo nežno vdanega in nesrečnega oboževalca, ki je v resnici le ničvreden izmeček.»

Koncem januarja 1837 se je vršil med Puškinom in njegovim nasprotnikom dvoboj. Kako je končal, o tem poroča pismo pesnika Žukovskega. List nosi datum 15. februarja 1837. in je bil naslovljen na Puškinovega očeta.

Sporočilo Žukovskega o pesnikovi smrti

«V sredo, dne 27. januarja ob desetih zvečer sem prišel h knezu Vjazenskemu. Povedali so mi, da je kneginja pri Puškinovih. Ko sem šel noter k Valujevu, me je ta sprejel z besedami: Ali ste prejeli pismo od kneginje? Že

davno so poslali po vas. Pojdite k Puškinu, ki umira!»

Priletim v Puškinovo stanovanje. V predsobi srečam zdravnika Arendta in Spaskega ter kneza Vjazenskega in Meščerskega. Na moje vprašanje, kako je pesniku, odvrne Arendt: Zelo slabo, umrl bo. Potem so mi še povedali, da je ob šestih popoldne polkovnik Dansas pripeljal Puškina domov v obupnem stanju. Sluga je naložil krvavečega pesnika na rame in ga je nesel po stopnicah v sobo. V kabinetu se je Puškin lastnoročno preoblekel. Ženi, ki je hotela k njemu, pa ni dovolil vstopa.

Zdravniku Scholzu, ki je bil prvi na mestu, je Puškin rekel: Kaj mislite o rani? Scholz je odvrnil: Nočem vam prikrivati stvari, vaše življenje visi na nitki. Nato je Puškin odvrnil v francoščini: Hvala! Z besedami: Zdravstvijte, prijatelj! se je ozrl po svojih knjigah ter izjavil, da mu prihaja slabo in je prosil vode.

Od tega časa pa do svoje smrti je Puškin junaško kljuboval bolečinam. Hrabro je prenašal smrtno rano in samo od časa do časa je zaječal. Zdravnik Arendt, ki je bil v tridesetih bitkah, je rekel, da je videl malo tako junških smrti. Puškin je pozabil na vse, kar je bilo.

Ni mu pa dala vest miru z ozirom na carja. Šele ko je prišlo od tega sporočilo, da mu je vse odpuščeno, in ko mu je car svetoval, naj se spravi z Bogom, se je pomiril. Bolečine so nato postale še strašnejše. Ker je pa žena ležala na divanu onstran stene, se je Puškin na vso moč zatajeval. Bil je do zadnjega pri polni zavesti.

Ko so se njegove moči izčrpale, je velel poklicati predse ženo in deco. Otrokom je položil roko na glavo. Vsakega je prekrizal. Pritisnil je ženin obraz na svoje ustnice in je rekel: Nu, nu, zdaj je vse dobro. Žena je po teh besedah pomirjena odšla. Jaz (Žukovskij) in grof Velgorski sva stala ob pesnikovem zglavju, Turgenjev pa ob strani. Puškin je zdaj pa zdaj zašepetal kako besedo. Slednjič je rekel: Zdaj je končano! Prsi so se mu krčevito dvignile. Slišale so se še besede: Težko sopem, stiska me! Nato je v neizrekljivem miru splavala njegova duša v večnost.

Ko so drugi odšli, sem sedel poleg mrliča. Pogledal sem mu v obraz. Dolgo sem stmel vanj. Se nikoli nisem

videl na njem izraza, ki se mi je razodel v tem času. Glava je bila nekoliko nagnjena, roke so bile pokojno iztegnjene kakor da so se pobesile po napornem delu. Kar se je v tem času risalo na Puškinovem obrazu, se ne da opisati! To ni bilo ne spanje, ne počivanje in tudi ne izraz duha, ki se je vedno razodeval v Puškinu. Tudi ni bilo to nikakršno pesniško navdihnjenje. Ne! Skrivnostna, važna, zadivljaja

joča misel se je risala na njem. To je bil pesnikov drugi, notranji obraz, razodetje vzvišenosti. Bil je obraz smrti brez krinke. Nikoli prej nisem videl v Puškinovem obrazu tako globoke in svečane vzvišenosti. Seveda je bilo vse to v pesniku že prej, a v taki popolnosti in čistosti se je pojavilo šele potem, ko se ga je doteknila smrt in je vse zemsko padlo od njega. Tako je umrl naš Puškin.»

Josip C. Oblak: Misli o prirodi, domovini in tujini

Eno najodličnejših, ako ne prvo mesto med našimi pisatelji, ki opisujejo naše gore, naše planine in naše pokrajine sploh, zavzema dr. Josip Ciril Oblak. Lani je slavil tridesetletnico svojega pisateljskega delovanja, ki ga je nadzornik Jos. Wester z velikim priznanjem ocenil v «Planinskem Vestniku». V tej svoji oceni je Wester izrazil tudi tole željo: «Vredno bi bilo, zbrati razne refleksije in misli, ki je z njimi prepletel svoje spise, ter jih objaviti kot nekak «cvetnik» slovenskega planinca; bil bi to pester šopek duhovitih domislekov, jedrnatih opazk in bridkih resnic, ki naj bi si jih naši vsakdanji planinci trdno zapisali v svoje albume. «Ta želja se je Westru

izpolnila: v eni letošnjih prvih številkih «Življenja in sveta» in v današnji priobčujemo iz Oblakovih spisov serijo najboljših in najpregnantnejših aforizmov, ki bodo zbrani v šopek, prav gotovo vzbudili v javnosti splošno pozornost deloma po svoji originalnosti, pred vsem pa radi upravičene domovinske ljubezni, ki veje iz vsakega izmed teh rekov.

Ta šopek aforizmov smo zbrali v proslavo petdesetletnice, ki jo je dr. Oblak, za javnost skoraj neopaženo, slavil nedavno tega. Zavedamo se namreč, da smo ob njegovem življenjskem jubileju dolžni opozoriti našo javnost nanj kot pisatelja, ki nima v svojem žanru enakega v slovenski literaturi, kot pisca, ki nam je razkril nebroj neznanih, kritih krasot naše rodne zemlje ter jih obdal z uprav pesniškim nimbom.

V prvem letniku «Planinskega Vestnika» l. 1895. je objavil odo «Vodniku prvemu slovenskemu hribolazcu», naslednje leto pa odo «Triglavu» in črtici «Na Krim!» pa «Velo Polje in Vodnikova koč». Tem spisom je sledila cela vrsta drugih: «Iz Borovnice v Cerknico», «Pekel», «Vrh Sv. Treh Kraljev», «Skozi Pekl v Cerknico», «Tam, kjer se večer žari», «Nekaj o reklamih», «Die Touristik und die Slovenen» (v praški «Politiki»), «Fran Kadilnik kot potopisec», «Golica in Kadilnikova koč», «Naši turistični spisi», «O Zlatorogu», «Krapova kobila», «Koroška Slovenija», «Izprehodi po koroški Sloveniji», «Ivan Cankar, verni sin prirode», «Dolenjski izleti», «Etna» in nešteto drugih črtic, esejev, kritik, spisov in orisov, ki so izšli v raznih slovenskih listih in časopisih.

To je vsekakor lepa vrsta del, ki dr. Oblaku zagotavljajo ugledno mesto v naši kulturni zgodovini. Uverjeni smo, da njegovo delovanje še dolgo ni izčrpano in da bo tu

di v bodoče še ustvarjal dela, preustavlja joča velike kulturne vrednote, sebi v zadoščenje in ponos, domovini v čast, narodu v prid.

Priroda je hvaležna vsakemu, ki se zateče v njeno krilo, ona večno lepa in

večno mlada, ki je v njenem skrivnostnem svetišču črpal in pojl svojo moč, jo motril z umevanjem, iska'oč znanstvene resnice, a jo zajel tudi s svojim srcem ter občutil vso njeno poezijo... Zato je ostal večnj mladenič.

(»K 70-letnici Ferdu Seidlu«)

V SNEGU NA SMUČEH

Foto E. Planinšek

POMLAD PRIHAJA, SNEG KOPNI...

Foto E. Planinšek

Pravi prirodni estēt sploh ne pozna »grde« prirode; on najde v prirodi povsod in ob vsakem vremenu in ob vsaki priliki svoj čar in svojo zanimivost, svojo romantiko. Kot tak ne moreš reči, komu bi dal prednost; ali gorenjski Švici ali oni tam dole ob Kulpi, ki si jo lastijo Kočevci kot »kočevsko«, Hrvati pa kot »hrvatsko«. Oboje je en sam krasen božji svet, vsak zase lep, kakor je absolutno lep vsak umtovor, najsi predstavlja veličastno palačo ali bomo kočo, visoko goro ali pa tihi ribnik v gozdnem zatišju.

(»Dolenjski izleti«)

Pretrsa me Cankar, kadar mu njegova duša trepeče od gneva in sovraštva do vsega nizkotnega — a neizrekljivo mil in ljub mi je v svoji nežnosti v krilu prirode in domovine. Ljubim Cankarja popotnika, ne tistega kričavega nedeljkarja z dolgo palico zaradi palice — nego skromnega tihega romarja, ki hođi po ravni cesti, kakor da gre v neskončnost.

To je Cankar — popotnik, ki vzame v roko popotni les in hodi po tisti ravni cesti, ki jo je v svoji zorni mladostj tolikokrat hodil, ki vodi do Vrhnike in se mu zdi neskončna.

Sede tam na cestni kanton pod Vrhniko in trudna duša mu je pokojna in vesela, pogovarja se z zelenimi holmi, zabava se s temnim Krimom, ki mu je krtina, sluša zvon Sv. Pavla, ki mu tiho odgovarja oni pri Sv. Trojici, oko mu plava tja gori proti sinjemu Polhovgraškemu gorovju in se mu ustavlja ob bregovih nad Veidencem, kjer se mu je rodila mati; tja roma njegov duh na božjo pot... V pobožnem pogovoru s prirodo, z veseljstvom, z bogom sedi tam v polmraku čisto sam, zapuščen, s svetom sprt, beđen, a vendar poživljen in okrepečan, bogat v razkošju vdanosti in spominov.

(»Ivan Cankar, — verni sin prirode«)

Ali je človek, ta nazovi — gospodar vse žive in mrtve prirode, res najbolj prikovan na tisti košček zemlje, ki ga je rodil, kjer je preživel svojo zorno mladost? Domovina — ni fraza, brat'e, domovina je sila, je moč elementarna in demonska! Pa naj ti je tekla zibel pod visoko goro ali gori na vedri planini, ob sinjem morju ali pa v nižini — pustinji, ali kjerkoli na tej božji zemlji, ki ni nikjer pusta in se kaže vsepovsod kot del veličastnega stvarstva vsakemu, kdor razume knjigo prirode in zna tol-

mačiti njeno tajinstveno vsebino... Ni so to »rahle vezi« — kakor se to reče tako vsakdanje — vezi, ki te navežejo na to rodno zemljo — ne! To so vezi iz železa! Vendar je ta navezanost na rodno krajino ena najnežnejših strani psihe človeka; ta ga povzdiguje nad ostala živa bitja, nad celo prirodo, kateri gospodarji v svoji — nesvobodi... To čuti najbolj in v vsej elementarnosti samo — popotnik...

(»Etna«)

Mari je planinec tisto človeško bitje, ki dirja kakor stroj v planine, se vzpenja po skalnatih stenah in preteka doline, pa ne vidi in ne čuti onega, kar je skrito povsod v božji naravi?... In v tem smislu je stari penzionist, ki s solčnikom v roki gleda s svojega izprehoda s pobožno mislijo v srcu k njemu ne več dostopnim vrhovom, motri bornega hrošča, se veseli in opazuje metulja ter zre na svetlo zelenje vse okoli sebe s tistim neizraznim občutkom, ki ga pozna le srce pravega prijatelja prirode, — v mojih očeh večji planinec, kakor vsi tisti, ki propovedujejo planinstvo le s cepini, z vrvmi in dolgimi palicami, ter ga oznanja o z ošabnimi besedami.

(»K 70-letnici Ferdu Seidlu«)

Pravo planinstvo, kakor ga razumem jaz — ni sport, — je notranje in estetsko uživanje prirode, je prisluškovanje tajinstvenemu koncertu njenih glasov, je tajeen pogovor z božanstvom in tiha pobožnost. In je tako daleč proč od sporta, kakor so spisi tako zvanih »sportnih pisateljev« od — literature, poezije in umetnosti...

V pravem planinstvu tiči vzvišena ideja in je tako blizu božanstvu, kakor je daleč od tega izvestna moderna norija, ki je v svojih izrodkih prava persiflaža vsake ideje, s katero se kinča in kranclja izvestno novodobno pseudošpartanstvo — kakor binkoštni vol... (»O Kugyju in sportu, potopisih in še kaj« —)

Jaz pravim: kdor nima nobenega smisla in nobenega pojma o botaniki, niti o geologiji, niti sploh o prirodoslovju, — tak ni pravi turist, ni pravi popotnik, ta naj ostane rajši doma, — za boga milega, pa ga prosim, da naj vsaj ne piše stvari, ki zagledajo včasih beli dan (na tako dragem papirju pri tako dragem tisku) kot — potopisi, kte-

rih bi sploh ne smel pisati nikdo, ki ni v njem tudi nekaj pesniške žile.

Potopisec, ki pričena svoj potopis s popisom zajtrka in hoje na kolodvor, ni nič boljši od kmečkega, a zato vsaj naravnega fanta, ki prične svoje pismo s tem, da vzame pero v svojo desno roko, ga pomoči v črnilo ter pozdravlja svoje ljubo dekle čez hribe in doline. — Samo, da je ta kmečki fant neprisliljenejši, in tudi — prisliljenejši...

(»Nekaj o naših potopisih«)

Čudno bitje na svetu je človek: tako visokoleteč je njegov duh, a zopet na drugi strani tak črv vkopan in zarit v svojo zemljo! Sunj v mravljišče, — mravlje ti ga tisti hip prično graditi zopet nazaj na istem mestu, makar, da jim ga stokrat zapored podereš. Ali se kaj dosti razlikuje človek od borne mravlje? Koliko mest morda že leži pod lavinimi valovi! Na enem takih valov je zidana taka Catania. Lava se še ni dobro ohladila, a že je pričel človek iznova graditi na istih nevarnih tleh, klub svoji pameti in razumu! In v tem oziru se ne razlikuje Mesinec prav nič od Ljubljancana. Smo kakor mravlje: podereš jim njihov kup ob potoku — ne bodo se selile, ostale bodo tik ob potu, kjer jih je doletela nesreča in kjer jim preti še vedno iznova.

(»E-tna«)

Ljubim koroško slovensko ljudstvo radi njegove preprostosti, ljubim njegovo mehko slovensko dušo, tako sprejemljivo za poezijo in polno iskrenega čustvovanja, ljubim njegovo konservativnost in njegovo samozavest in ljubim tudi prijetno mehko njegovega narečja. Nad vse pa in pred vsem ljubim njegovo krajino, tisto sanjavo, ki je edina mogla roditi tudi ljudstvo takih lastnosti, da jo razume in ve ceniti, saj se nje oklepa z vso dušo in z vsem svojim srcem...

Smisel za narodo, ki ga obdaja, ljubezen do nje ter razumevanje njenih tajen, je prav slovanska stran njegove duše — o tem pričajo njegove pesmi o ljubih planinah in gorah, belih cestah in ravnih stezah...

Ali še nekaj drugega sem spoznal na tej lepi koroški zemlji, v kolikor je je bolj ali manj ravne, v njenem osrčju, spoznal kakor nikjer drugje: njene divne terase! Da, ta del koroške zemlje se mi zdi, kakor da je sestavljen iz samih velikih teras, ki so kakor velikanski

viseči vrtovi postavljene druga poleg in nad drugo. Tako imamo kar dvoje teras v Gornjem Rožu; na eni se blesti Baškega jezera svetlo oko, onstran Drave je terasa, v katero je vkovan Vrbskega jezera veliki temni smaragd...

Ta terasa sega na drugi strani do pod nog starega Obira, pokrajinskega kralja slovenske Koroške. Ta stari naš Obir stoji tu kakor Ciklop, kakor da je izstopil ven iz falange gorskih orjakov iz ozadja, ven iz Košute in Savinjskih planin, ki si v njegovem ozadju bratski podajajo roke, in se je postavil za neodvisnega stražarja Roža in Podjune.

Na Rož vedno naprvo mislimo, kadar zaključuje v naših srcih stara naša bol... In kakor dve veliki svetli solzi se mi zdita tedaj obe jezери ob nebeškem čaru rajskega našega Roža, dva svetla bisera, ki jih je izjokal v krilu prirode nesrečni, tolj mučeni narod v globoki svoji srčni boli, a jih ne sme nemoteno uživati niti ju imenovati svoja. Vendar se mi ob tej sliki vedri čelo; saj slutim in vem, da krajina s toliko lepoto ne more biti nikdar pozabljena od vseh bratov in zato nikdar — izgubljena...

(»Koroška slovenska krajina«)

Tudi geologu, ki je obenem esteta, ni tuj čut za čar in lepoto, ki leži v vsaki harmonični prirodni sliki; gleda jo drugače, uživa pa jo tako rekoč dvojno: njegov pogled je globlji. Dočim opazuje ti površje, zlasti v gorski pokrajini, v prelomih in kotanjah; ti pa se tega ne zavedaš v opoju poezije, ki je razlita po njej. In tako ne veš, ko se voziš tam gori bolj na severu — po nemških ravninah, iz katerih štrle le neznatne višnice, da se voziš prav za prav nad in med nekdanjimi nebotičnimi vrhovi starih Alp, ki so stale tu. Zamisliš se v ono dobo, ko je celo ogromno ogrodje naših Alp tvorilo dno morja; kaj pa da tudi naš Triglav, ki še zdaj v svojem nedriju krije školjke in polžke iz tistih časov. Veličastna misel je to, prav tako kakor če se ozrem v zvezdnato nebo in me z njega pozdravljajo ljubi znanci iz domovine: Veliki in mali voz, Orion, Plejade — gostosevci. Tedaj se mi godi približno tako kakor onemu v tujini, ki je začuvši večerni zvon, misli na svoj dom, ali onemu, ki je čul v daljni tujini v cerkvi »tantum ergo«, pa je vzkliknil: »Vse je tuje, ta »tantum ergo pa je naš...«

(»Skice s pota«)

Slovenija je čudovita skrinja skritih zakladov. Je čudežno lepo dekle, ki mu čar ne kriči. Odeta je v nežno kopreno neizrazne, nevsiljive lepote; a ko jo odkriješ, te prevzame z neodoljivo silo; ko ti tujina razkazuje svoje čare z vso kričavostjo, boš mislil na njo — na ono tiho, milo in ljubo...

Bartscheva pokrajina s svojimi goricami, ločena od teh Sotelskih po temnem pasu Boča ter Rogaških gora, je vsa vesela in — vriska. Pokrajina tu ob Sotli se le tiho smehlja... So to gore, naše lepe slovenske gozdnate gore, ki jim dajejo ta milobni, skoro otožno-sanjavi značaj. To je čar zadnjih od-

MOJSTROVKA IN JALOVEC. Foto E. Planinšek

Taka pokrajina sanja tu doli ob Sotli. To je Slovenija. Slovenski Štajer; kdor ni nikdar užival in čutil toplote te pokrajine kadarkoli: v jutranji rosi ali večerni zarji ali v polni luči opoldanskega solnca, naj ne govori, da pozna svojo slovensko domovino!

To je čar štajerskih Slovenskih goric v zarji večernega solnca, ki tone lepše v valovih zelenja vinskih trt in borov nego v valovih morja. A ona

rastkov naših Alp, ki prehajajo tu doli ob Sotli v svet vinskih goric.

(»V gorah in goricah ob Sotli«)

Svet je povsod zanimiv, kjer prehaja ena formacija v drugo, skratka: vsak kontrast v živi naravi, ki jo tako neprimerno imenujemo »mrtvo«. — Prav kakor na odru življenja...

Celó razvodje je zanimivo, naj je še tako malo markantno izraženo v na-

ravi; sama okolnost, da teče voda od-
tod na eno in drugo nasprotno stran,
zbuja pozornost; takisto se stekata
dve reki ob ustju. Že kot otrok sem
sledil potočku, hoteč dognati njega iz-
vor in na drugi strani njegov tok; tudi
to je neke vrste kontrast. Krasen kon-
trast je prehod visoko - gorskega sveta
v svet vinorodnih bregov. Zato so juž-
ne Tirole tako lepe; tako rekoč v pod-
nožju snežnikov zelenijo trte. A tak
kontrast kriči. Pri nas ob Sotli pa se
temni gozdovi našega planinskega sve-
ta tako rekoč prelivajo v svet svetlih
vinskih gorice; so — kakor barve božje
lestvice — mavrice — žive, a vendar
mirne in prehajajo druga v drugo. Ta
kontrast ne kriči.

Tu je prava lepota slovenskega Šta-
jerja, slovenske domovine sploh. Poe-
zija slovenskega Štajerja ni tam visoko
gori ob Savinji v gorskih grebenih,
ki so poseben del alpske Slovenije in
so svet zase, nego tam, kjer prehaja
planinski svet s svojimi božanskimi
gozdovi v vinske gorice, t. j., kjer se
spaja gozd Kozjansko - rogaškega po-
gorja z vinsko trto.

Zahvaljen bodi oče nebeški, ki si nam
skromnim Slovencem, enemu svojih
najmanjših narodov, podaril toliko kra-
sote v zemlji! Zato ti poje slavo »od
vekomaj« starček slovenski v svoji go-
rici...

Ko sem se ozrl v vso to krasoto z
raznih gorskih točk, tedaj se mi je zde-
lo, kakor da te kulise niso nastale kot
zadnji odrasli naših Alp, ki so se v
poslednjem zavalu pognali še enkrat v
višine — kar tako slučajno, nego da jih
je v pokrajino postavila nevidna roka
največjega umetnika, zavedno ustvar-
jajoč najpopolnejši umotvor, odsev
svojega lastnega lepega obraza.
(»Iz neznanega slovenskega Štajerja«)

Potuj sam! Koliko dragocenega časa
izgubiš z družbo! Sam samcat — to je
najlepše pa tudi najkoristnejše na potu.
To ti krepi samozavest, ustvarja lastno
sodbo, ki te redko vara, in zapušča
trajen vtis. Če hočeš kaj vrednega na-
pisati, moraš hoditi in pisati sam. Kdor
hodi le v družbi in piše pod vtisom
družbe, sploh ni pravi pisatelj; da ne
govorim o »potopiscih«, ki sestavljajo
potopise po tujih knjigah, razgrinjajo
pred strmečo publiko plačane in nepla-
čane gostilniške račune, časovne dobe,
letnice in številke. —

Potovanje mi ni samo uživanje in ve-
seljačenje; pravega popotnika pot je;
delo, resno, tudi trdo delo, toda delo
iz veselja.

(»Skice s pota«)

Popotnik mora biti kakor moderen
slikar; zgrabiti je treba le markantne
izmed detajlov, a katere — v tem je
punctum saliens. Tudi tu velja: non
multa, sed multum! Nikdar pa ne boš
storil napak, ako se povzpneš v višino.
v sredji ali blizu mesta. Izbira je stvar
dobrega instinkta, vseh ne moreš ob-
lesti. Zato v višino! Po načelu hribo-
lazca, ki itak silji instinktivno v vedro
višavo! Tam pregledaš mesto in po-
krajino vsaj splošno in površno — a
seveda še davno nimaš s tem splošne-
ga vtisa o značaju mesta, ki tiči glo-
blje. Tega dobiš na ulici, v malji nez-
natni gostilni; tudi v gledališču, ki ti
bodj v vsakem tujem mestu tako rekoč
tvoj večerni popotni brevir.

(»Skice s pota«)

Tudi domovina ima svoje tajnosti, ki
jih ne zadene kdorkoli.

Človek bi lahko živel sto let in bi vsa
leta samo študiral slovensko zemljo,
hodeč po labirintu njenih lepot, pa bi
ne prodril v globočino njenih tajnosti.

(»Žusem«)

Brat popotnik, ki imaš dušo in srce
za to ustvarjeno, tak podoben nimbus
obdaja tudi tvojo domovino! Čim dalj
si od nje, tem bližji si ji s svojim srcem.
Zato se ne boj, domovina, da se ti iz-
neveri nemirni sin — popotnik, ki te
vsak čas zapušča! V največjem si'aju
tujih mest, ko misli siromašna mati, da
se ji izneveria njen otrok, mu stopaš
tako živo pred njegove oči, vsa ljuba,
mila in vsa veličastna, posebej še ti
skromna slovenska domovina, po svo-
jih prirodnih lepotah tako edina in
brezprimerna! Tu čutiš, kako se le še
bolj utrjajo vezi, s katerimi si prikovan
na svojo rodno grudo.

Tako velik je svet in vendar si nave-
zan na tisti mali posvečenj košček zem-
lje za vse svoje življenje. Pa se najde
kreatura, ki pravi: domovine ni, ubi
bene, ibi patria! Kako reven se mi zdiš
tak človek, čeprav se zdi, da je ves
svet — njegov... Domovine ni! In
vendar se vrača iz širnih daljav lasta-
vica k svojemu prejšnjemu gnezdu in
vsaka čebela našde svoj panj. Domovi-
ne ni! Kako ubog se mi zdiš stvor, ki
si slabši od lastavice, bornejši od če-

belice! Brez domovine!? Kdo si, ki jo tajiš in se ji posmehuješ, ker te je ljubezni sram? Si - li morda ti, slovenski verzifikator, ki se ji rogaš in ki nau-metničiš na stotine besedij brez smisla in čustva v svoji brezimni pesmi, pa nimaš v sto stranih in tisoč besed ob-sega oči knjigi toliko vsebine, duše in srca kakor Prešeren v enem samem verzu, Cankar v enem samem stavku?

Domovina je mati, — domovina je dar božji. Vse te zapusti, izgubiš vero, pozabiš ljubezen in vse, — domovine ne izgubiš in ne pozabiš nikdar! Ona te spremlja vsepovsod. Mati je sveta, zato je tudi domovina sveta. Kadar go-

voriš o njej bi moral potegniti pokriva-lo z glave..

Glej, to je moč in veličastje domo-vine!

Blagoslovljena vsaka ptica, ki poje v domačem logu, blagoslovljena vsaka cvetica, ki cvete na domači trati! Cu-dežna pravim je ta sila, ki leži v rodni zemlji, pa naj bo to visoka gora ali pa domovina čikoša v puštinji. Nič manj čarobno mu ne vzhaja in zahaja solnce in svetijo zvezde na nebu kot tebi planinski sin pod gorami ali tebi dragi Primorec v brezdanjem, brezbrežnem morju!

(»Epilog«)

Rudolf Binter

Spomini na pesnika Simona Jenka

2. Jenkovo življenje in delovanje v Kamniku

Ker je bil Grašek zelo zabaven in dovtipen mož — pristen tip kranjskega krčmarja — ga je vzljubil tudi Jenko ter je zlasti po kosilu rad zahajal k njemu. Pri črni kavi ali čaši piva sta kramljala in snovala raznovrstne na-črte.

Postala sta si v kratkem prav iskrena prijatelja ter sta drug drugemu za-upala najintimnejše zadeve. V ospredju njunih pogovorov se je seveda sukalo narodno vprašanje. Grašek je Jenka informiral v vseh podrobnostih, kate-rih izdatnih sredstev se je treba po-služiti, da si čimpreje pridobi simpa-tije pri poedinih omahljivcih.

S posebnim navdušenjem je govoril Jenko o slovenskem pesništvu; Prešernovo ime mu je bilo sveto. Radi svoje bolehnosti in službene zaposle-nosti ter pripravljanja na državne iz-pite se Jenko v Kamniku ni utegnil več baviti s pesnenjem. Po vsej ver-jetnosti je bila njegova pesniška pro-dukktivnost že z letom 1863. zaključena. — Na prošnjo čitalniškega odbora je zložil ob ustanovitvi kamniške čital-nice neko krajšo domorodno prigod-nico ter jo je izročil dr. Prevcu, da jo po uvidevnosti uporabi o priliki otvo-ritve diletantskega odra v čitalnici. Povodom uprizoritve prve igre je Jenkovo pesem ena izmed igralk dekla-mirala ter ž njo jako navdušila števil-no zbrano občinstvo. Kam je rokopis pesmi izginil, mi Grašek ni vedel po-

jasniti, a tudi sam ga nisem našel v društvenem arhivu.

Tudi s čitanjem knjig se je Jenko v Kamniku mnogo bavil. Od izhajajočih

JENKOV PRIJATELJ GRAŠEK

slovenskih časopisov je redno čita' «Slovenski Narod», «Primorca», «Tri-glav», od nemških pa «Laibacher Zei-

tung», «Zukunft», «Figaro» in «Über Land und Meer». Slednji dve reviji sta se mu tudi na dom donašali iz društvene bralne sobe. Prešernove poezije pa je navadno nosil vedno s seboj. O svojih pesnitvah je nerad govoril, tudi ako je v družbi slučajno nanesel pogovor nanj. Bil je preskromen ter niti v malem častihlepen.

Po Graškovi izjavi je bil Jenko mož resnega značaja, pogosto zamišljen in z ozirom na svoje rahlo zdravje včasih mrk, otožen in maloheseđen, sicer pa v pogovoru nenavadno duhovit.

Z mičnim pripovedovanjem je v ožjem krogu prepričevalno unklival na poslušalca ter v slehernem vzbujal zanimanje za svoje ideje. Ako ga je nekatera dni bolezen hujše mučila, je postal težko dostopen in obupno so sijale njegove oči. Tedaj je napravljval na bližnjika utis s seboj nezadovoljnega trpina. Brez običajne viržinke v ustih, so ga Kamničani redkokdaj videli. Prestostrano kajenje mu je pomagalo kopati prerani grob, saj je bil bolj šibke postave. Pogosto je tožil Grašku o hudih prsnih bolečinah, in ako mu je prijateljski svetoval, naj kolikor možno omeji kajenje, se je vedno šaljivo odrezal: O rajska roža — herba nicotiana — kako bi mogel tebe opustiti! Pih ni mnogo, a zgovoren je postal, ako je zbor čitalniških pevcev zapel slovensko pesem. O takih prilikah se ni mogel premagovati, da ne bi z glasnimi vzkliki: Živeli naši vrli pevci, živela slovenska pesem! dajal duška svojemu srčnemu razpoloženju.

Kot izvoljeni tajnik je Jenko redno zahajal k čitalniškim besedam. Društvene prireditve so se v prvem letu zbog nedostajanja obširnejših prostorov omejevale na pevske in glasbene nastope, združene z govori in plesom. Radi rahlega zdravja Jenko aktivno ni sodeloval pri njih, pač pa je stal prirediteljem z nasveti, s sestavo vzporeda in proučevanjem redno ob strani.

Priprave za prireditev prve igre je vodil Jenko. Prva gledališka predstava se je pod njegovo režijo vršila dne 4. aprila 1869 na novo zgrajenem gledališkem odru. Uprizorila se je veseligrá «Domači prepír» s prav dobrim uspehom. Občinstvo je igralce burno aklamiralo. Jenko je med predstavo opravljal tudi funkcije inspicijenta za kulisami. Tudi njega so klicali na oder kot režiserja, a se ni odzval, marveč neopaženo izginil izza kulis ter se sto-

prav čez pol ure zopet pojavil v dvorani pri zabavnem delu veselice. Pripredel je k igralnemu osobju in gospodične so ga okitile z cvetjem. Pripomniti mi je še, da je otvoritveni govor pred igro sestavil Jenko, a govoril ga je prvi predsednik čitalnice poštar Janez Debevec.

Pri poznejših gledaliških predstavah, ki so se nadaljevale v jesenski seziji 1869. Jenko ni več sodeloval, ker je že julija meseca ostavil Kamnik z dr. Prevcom vred, preselivši se v Kranj.

V času svojega bivanja v Kamniku je Jenko rad posečal svojega oslepelega strica patra Nikolaja Jenka, ki je živel v kamniškem frančiškanskem samostanu kot upokojeni profesor novomeške gimnazije do svoje smrti dne 11. nov. 1868. Do njega je gojil čut trajne hvalečnosti še izza dijaških let v Novem mestu, kjer je pod njegovim skrbnim varstvom tēr z njegovo podporo dovršil šest gimnazijskih razredov. Doba Jenkovih vseučiliških študij na Dunaju mu je radi bede in pomanjkanja vcepila kali smrtonosne bolezni.

Simon Jenko je bil tudi vztrajen prijatelj in ljubitelj proste narave. Zato ni nikdar opuščal daljših izprehodov in izletov v prelestno kamniško okolico.

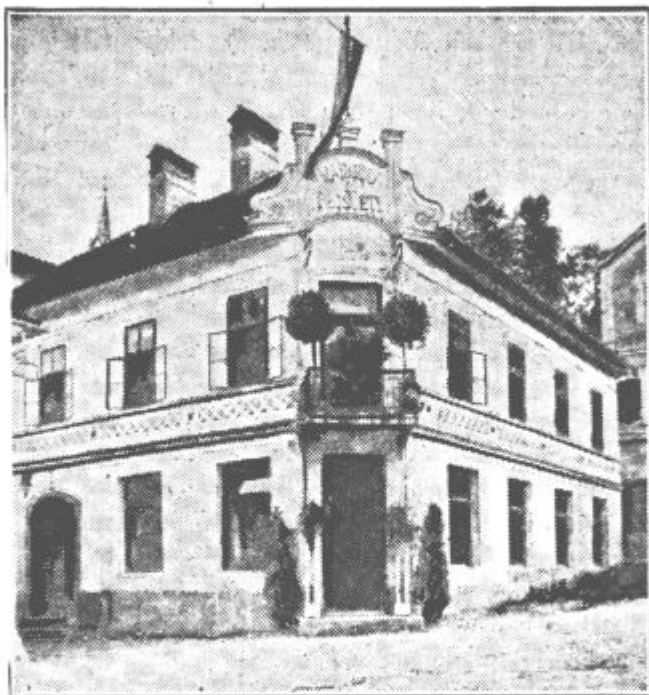
Mnogo se je navduševal za planine, kamor je večkrat zahajal na oddih. V pogovorih je pokojnemu Grašku češče zatrjeval, da se čuti v osamelosti v gorskem zatišju najsrečnejšega in najzadovoljnejšega.

Zato je rad posečal divje romantično dolino Bele, posedal ob bobnečem Predaslju ali ob izviru Kamniške Bistrice. V poletnem času pa se je v zgodnjih jutranjih urah s knjigo v roki sprehajal po Zapriškem gozdu nad Kamnikom, krenil na idilični Milivrh ali v Tunjice k cerkvi sv. Ane na hribu, odkoder se mu je odpiral diven razgled na gorske veličane. Spotoma se je oglasil v posameznih kmetjskih hišicah, ki se belijo med zelenjem po solčnih pobočjih tunjskega gričevja. Pri starih očancih in babicah je o takih prilikah poizvedoval za starimi slovenskimi knjigami. Pogosto se je na izprehodih po bližnjem Podgorju oglašal na Ogrinčevem domu, ker je gospodaril brat pokojnega pisatelja in dramatika Josipa Ogrinca. Šetajoč se po Podgorju je prijazno občeval z domačini in se spuščal v daljše razgovore s starejšimi možaki. — Rad se je tudi pošalil z mlajšimi Pod-

gorci ter jim nekoč priponam, da so gotovo luterskega pokolenja, češ njihovi predniki so gotovo kot verski pristaši z neobičajno vnemo poslušali pridige luteranskih predikantov v podružni cerkvi sv. Nikolaja, ki je bila v Trubarjevi dobi poleg zapriške in kriške graščine središče protestantskega gibanja v kamniškem okraju. — Pri tej priliki so podarili Podgorci Jenku večje število starih knjig, ki jih je z veseljem sprejel. Tudi za prekršče-

izročil v last z besedami: «Gospod doktor — kakor so ga običajno nazivali — poklanjam Vam knjigo v trajen spomin na me in mojo hišo in prosim, da napišete vanjo še moje ime!» V zahvalo za dragoceni dar je Jenko dotičnemu kmetu nekaj dni kasneje poklonil izvod svojih leta 1866. izišlih pesmi z lastnoročnim podpisom.

Dalmatinov prevod sv. pisma je Jenko nekoč pri čitalniški seji kazal odbornikom pri Grašku ter priponil:

ČITALNIŠKI PROSTORI V KAMNIKU

valce, prvržence protestantske verske sekte, ki so se okrog leta 1560. pojavili v kamniški okolici in katerim sta načelovala Jurij Kraj in Krištof Stobé, se je Jenko živo zanimal ter stikal po bližnjih gradovih za starimi listinami. Zbiral je gradivo za zgodovinsko igro, v kateri bi se predočili verski boji v reformacijski dobi med Slovenci.

V starejših podgorških hišah se je Jenko rad mudil. Domačini so mu z veseljem dovoljevali, da je smel poljubno raziskovati hišna podstrešja. Njegov trud navadno ni ostal brez uspešen. Našel je več knjig iz protestantske dobe, med njimi dobro ohranjen izvod Dalmatinove biblije, ki mu ga je neki stari Podgorec drage volje

«Tudi kamniška podstrešja bi moral sam preiskati in prepričan sem, da ne bi odšel praznih rok!»

S pokojnim pesnikom je izgubil naš narod poleg agilnega društvenika tudi marljivega raziskovalca starejšega slovenskega slovstva in vztrajnega zbiratelja književnih spomenikov iz slovenske protestantske dobe.

Dasi je pesnik Simon Jenko komaj tri leta deloval kot kulturni delavec v Kamniku, vendar ne bo njegov spomin v srcih narodno-zavednih domačinov nikdar zamrl. — Vdahnil je kamniški Narodni čitalnici življenje in ostal do svoje prerane smrti neustrašen boritelj za narodove pravice ter vzgleden pobornik društvenega udejstvovanja.

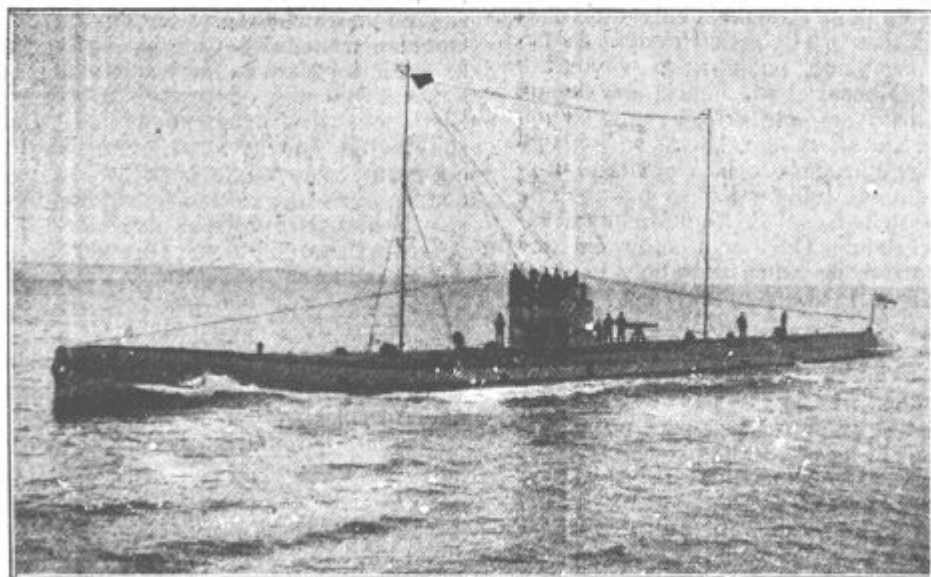
D. MASTERS PODMORNICA U 44

Strašne drame pod morjem

V času usodne nemške podmorniške kampanje je imela angleška potapljaška sekcija, ki se je bavila z dviganjem potopljenih ladij, važno vlogo v marsikateri vojni drami. Razkrila je mnoge pomembne skrivnosti in je sploh izvrševala službo detektivov v morskih globinah. Takrat, ko so nemške podmornice (Unterseeboote) ogražale obstoj Anglije in zagrešile številne zločine proti človečnosti, so jim bili detektivji morskih globin stalno za petami. Proučevali so njihove navade, razkrivali njihova pota in so dobivali iz podmorskih trdnjav zaupna povelja, ki ne bi nikdar prišla v

riba se v odločilnem boju premetava pod vodo in če se ni dala potegniti na površje, se je povzročila eksplozija pod vodo, ki je kmalu končala njen boj.

Včasih so našli podmornice na morskem dnu brez vsakršnega vidnega znamenja vnanje poškodbe. Pokvaril se je stroj in podmornica je morala na dno. Nemci so se obupno trudili, da bi nevarno motnjo prej ko mogoče odpravili. Medtem ko so se v mrzlični napetosti sukali okoli stroja, so videli, da se smrt bliža bolj in bolj. In ko so se lahko preverili, da se ne da nič več storiti, da ni nikjer izhoda, so se mnogi ustrelili, da bi tako končali svoje muke. Ko so potapljači angleške admirali-

TIP NEMŠKE PODMORNICE

roke angleške admiraltete, če bi Tirpitz in njegov štab lahko to preprečila.

Marsikateri »U-Boot« se je obupno trudil, da bi se bil rešil iz mogočne mreže, v katero se je bil zapletel; ali nastavljena podmorska past ga je neusmiljeno držala. Stražarji te mreže na gladini so dobro vedeli, kakšna mogočna

tete vdrli v te jeklene grobnice, so se jim pokazali pošastni prizori. V nekaterih primerih je bilo videti, da je moštvo od groze pred smrtjo zblaznelo. Mož se je vrgel na moža in so se sami ubijali v poslednjih trenutkih, ki so jim še ostali.

«U-44» napade ladjo «Belgian Prince»

Eden najsramotonejših zločinov Viljemovih podmornic je bil napad na ladjo »Belgian Prince«. Začel se je s topovskim obstreževanjem in z dežjem granat, ki mu ni bilo moči uteči. Ko je brezžični jambor »Belgian Prince« zletel v morje, je kapitan pozvonil v strojarno in ladje se je ustavila. U-44 se je oprežno približal, pripravljen, da vsak hip sproži svoje topove, če bi bil pokazal »Belgian Prince« le najmanjši znak odpora. Ko pa so na podmornici spoznali, da se je sovražna ladja res udala, so se ustavili na gladini in poslali na parnik čoln. Kapitanu in moštvu s parnika so veleli, da naj vzamejo svoje čolne in veslajo k podmornici. Medtem, ko so le-ti pluli z oboroženo stražo v ujetništvo, so Nemci stopili v spodnje prostore ladje in odprli pipe, da je jela teči v ladjin trebuh voda; hkrati so tudi namestili bombe, ki naj bi izbile ladji dno.

Ko so končali to delo, so se vrnili na U-44. Kapitan Paul Wagenfuhr je ukazal moštvu z »Belgian Prince«, da naj stopi na palubi podmornice v vojaško vrsto. Mornarje so najprej pregledali, ali nimajo pri sebi orožja, nato so jim veleli, naj se slečejo, hkrati so jim tudi vzeli rešilne pasove in s sekirami razbili njihove čolne. Ko so bili ujetniki napol slečeni, so jih Nemci ostavili same na palubi. Odšli so v svoje oklopne prostore in jih zaprli za sabo.

Moštvo z »Belgian Prince« je bilo radovedno, kaj se bo z njim zgodilo; nadejalo se je, da ga bodo sovražniki vendar le vzeli v podmornico, saj so bili uničili l ladjo l čolne.

U-44 se je jel počasi gibati po morsk gladini in je kakšnih 10 minut mirno plul po vodi. Nenadoma — prav ko se je mračilo — se je brez svarilnega znamenja potopil v vodo. Tako se je 43 mož občutilo v vodi. Niso imeli niti najskromnejših sredstev za rešitev. Nekaj časa se je razlegalo po ozračju njihovo obupno vpitje. Boj s smrtio v oceanskih valovih je utegnil biti do skrajnosti dramatičen. Kmalu pa je tema vse skrila; drug za drugim so možje izginiti v strašnem morskem žrelu.

Bil je to tako premišljen in hladnokrvn umor, da bolj ne bi mogel biti — prava ponazoritev takratnega ukaza nemškega mornariškega poveljstva, da naj se uničuje »spurlas« (brez sledu). Umljivo je, zakaj so razbili rešilne čolne

in odvzeli pasove. Malo manj umljivo se nam vidi, da se je moralo moštvo sleči. A tudi to ni bilo, kaj pa, brez vzroka. Ljudje imajo često v žepih papirje in reči, ki dokazujejo njih istovetnost. Ko so Nemci vzeli pomorščakom obleko, so jim oropali tudi istovetnost. Ako se slučajno najde na morju truplo vojaka v sami srajci — ne more nihče dognati, kdo je in odkod.

Ali Viljemovim pomorščakom se je malo preveč mudilo. Pri površnem pregledovanju mornarjev niso opazili, da so imeli trije vojaki rešilne pasove skrite pod perilom. Ta trojica je ostala živa in so jo rešili. Tako je svet izvedel, kaj se je zgodilo z »Belgian Prince«. Če teh ne bi bilo, ne bi nihče vedel, kako je vojna ladja »Belgian Prince« z moštvom vred izginila s sveta.

Podmornico iščejo

Ves dan 1. avgusta l. 1917. so angleške vojne ladje iskale v bližini prizorišča pravkar opisanega dogodka nemško podmornico. Morje je bilo prazno. Opoldan naslednjega dne je opazila naša torpedovka periskop v daljavi kakšnih 100 milj od prizorišča zločina. Bistre oči na drugem koncu periskopa so utegnile opaziti torpedovko skoraj ob istem času, ko je naša torpedovka opazila periskop, zakaj naši ladijski topničarji so komaj izstrelili dva strela, ko se je periskop potopil. Torpedovka je jadrno odbrzela na tisto mesto in ustrelila na dno, a je bilo že prepozno: sovražnik se je srečno umaknil.

Pot k podmornici je pokazal torpedo, ki ga je le-ta namerila proti neki ladji, natovorjeni z govedo, ki je plula iz Irske v Anglijo. Torpedo pa je zgrešil cilj in ladja, ki je takoj brezžično poklicala na pomoč pomorske straže, se je rešila.

Nemška podmornica je bila previdna, zakaj kapitan Paul Wagenfuhr si je zastavil določeno nalogo: pretrgati zvezo med Irsko in Anglijo s tem, da položi na morsko pot iz Waterforda celo polje min. Podmornica je imela s seboj ogromne mine in poseben aparat za polaganje min, ki ji je omogočil nemoteno delo, ne da bi bila vidna. Mine je polagala večinoma ponoči; vsaj enkrat na mesec je ta podmornica posejala po morju svoje smrtnonevarne pasti in je ustavila parniški promet za toliko časa, dokler niso min polovili in uničili.

Usoda se je maščevala

Zvečer dne 4. avgusta se je morje komaj malo zibalo, ko se je razgrnila nad Waterfordom popolna tema. Ribiči so se zbrali v vaški krčmi, kadili, pili in se pomenkovali o tekočih dogodkih. Nekateri so še stali okrog polnoči pred durmi svojih bajt, ko nenadoma vzvalovi morje od strahotne eksplozije, ki je s svojim divjim truščem pretrgala nočno tišino. Nato so se čuli slabotni človeški glasovi.

Kmalu so se trije ribiški čolni spustili v smer, odkoder so prihajali klici na pomoč. Nihče ni vedel, kaj je pred njimi; noben se ni niti vpraševal o tem. Lahko da je prežala na nje smrt, ali to tisti hip vrlim možem ni rojilo po glavi. V ušesih so jim še šumeli zvoki eksplozije in človeški klici, ki so dali slutiti nesrečo.

Z napeto pozornostjo so ribiči iskali po morju sledov eksplozije. Klicali so na ves glas in poslušali, kedaj se bo kdo odzval. Bili so približno 4 milje od obale, ko so opazili na vodi temen predmet. S te strani se jim je odzivalo slabotno klicanje. Minuto na to so potegnili iz vode nekega moža.

Tujec je bil že skrajno zbit in se je videlo, da mu bo kmalu odklenkalo. Ribiči so obrnili čolne in so jadrno spravili ponesrečenca na kopno. Skušali so ga okrepčati, toda učinek je bil malenkosten. Le zdaj pa zdaj je malce prišel k sebi. Izvedeli so od njega, da je bil s posadko U-44 in da je pri polaganju min nastala strahotna eksplozija in ga vrgla na površje. Pomorščak je kmalu po tej izpovedbi umrl.

U-44 je v tihí noči polagal mine, da bi drugim pripravil smrt in pogin, pri tem pa je nevede zadel ob našo mino. Njegova in naša mina sta skupno eksplodirali in učinek je bil takó silen, da je podmorničin hrbet popolnoma razneslo. Možje v čolnu so se potopili kakor miši.

Tako se je maščevala Nemesis!

Priprave za dviganje «U-44» iz morja

V ponedeljek dne 6. avgusta je reševalna sekcija pozvala komanderja G. Davisa, ki je pravkar dvigal neko drugo ladjo, da ujame potopljeno nemško podmornico. Vso noč je delal s svojimi ljudmi, da je spravil vse v ta namen potrebne stroje na palubo ladje, ki jili je

brž prepeljala v Waterdorf. Tu so ves čas pridno delale ladje za odstranjevanje min, da napravijo prosto pot prihajajoči ladji Commanderja Davisa. Kako nevarno je bilo za ladje, se je pokazalo prav tisto jutro, ko je neki tovorni parnik zadel v mino in se potopil. Commander Davis se je brž po prihodu lotil dela; za uvod k težkemu dviganju podmornice pa je najprej dvignil tisto jutro potopljeno ladjo. Nato so jeli iskati podmornico. Z običajnimi sredstvi — v vodo spuste sidro in ga vlečejo po dnu — so dognali, da leži v globini 90 črevljev.

Admiralitet je bilo veliko do tega, da se polasti mimo listin tudi podmornice same. Tako bi se nudila britanskim poznavalcem ugodna prilika, da bi nemško podmornico natanko proučili, spoznali sovražnikov sistem in njegova najnovejša izboljšanja, kar bi jako koristilo pri odbijanju napadov. Britska admiraliteta nikakor ni zaostajala za nemško, vendar bi bilo napak, če bi se udala samopašni misli, da se Angleži ne morejo od Nemcev ničesar naučiti.

Dviganje podmornice je bilo kaj naporeno in počasno. S težkim trudom in s posebnimi metodami so se potegnile pod podmornico težke, iz žice spletene vrvi, tako da je bila devetega dne popolnoma ovijta z vrvmi. Desetega dne je nastal hūd vihar, ki je onemogočil delo. Slabo vreme je trajalo nenehoma 24 ur. Delavci, ki so se morali zateči na obalo, so nestrpnó čakali, da se vreme izboljša in delo izpelje do konca. 10. septembra je bilo vreme krasno. Takoj zjutraj so ladje za odstranjevanje min očistile pot do podmornice — delo, ki so ga morale opraviti vsak dan. Ko je bila pot prosta, je prispela tako zvana dvigalna ladja, ki je izvršila med vojno mnogo presenetljivih dejanj. Ta ladja je podobna ploščati barki s pokrito palubo. V notranjosti ima več velikih bazenov, posebnih oddelkov, ki se lahko hitro napolnijo z vodo ali pa izpraznijo, kakor kaže potreba. Če se bazeni napolnijo z vodo, se ladja spušča globlje in globlje v vodo; kadar pa se izpraznijo, se dviga bolj in bolj na površje. Z napolnjenimi bazeni gre ladja za 4 in pol črevlja globlje v vodo; ko jo pričvrstijo k razbiti ladji in izpraznijo bazene, lahko dvigne 1200 ton z dna.

Pri delovanju te ladje gre velika vloga morski plimi in oseki, zato mora biti čas, ko stopa v funkcijo, v naprej določen.

«U-44» prihaja spet na površje

To ladjo je tedaj Commander Davis postavil tik nad razbito podmornico. Vrvi, ki so bile napeljane pod podmornico, so zdaj dvignili in pritrdili na obeh straneh dvigalne ladje. Bazene so izpraznili s stisnjenim zrakom in ko se je pojavila na morju plima, se je ladja spustila nižje potegnila podmornico in jo je jela vleči proti obali. Posrečilo se ji je, da jo je potegnila tri četrte milje daleč. Naslednjega dne se je stvar ponovila z enakim uspehom. V dveh dneh so prišli za poldrugo miljo bližje obali. Ostale so jim še 3 milje. Tretji dan je bil viharen. Delavci so morali nekaj časa prenehati z delom; ko pa se je morje malce pomirilo, so se ga spet z vsemi silami oprijeli. Zares moramo občudovati njihovo vztrajnost, mir in zupanje. Sleherni je dobro vedel, da so v podmornici mine, ki lahko vsak trenutek eksplodirajo in jih vse raztrgajo na koščke. Vzlic temu so delali od ure do ure, od dne do dne tako mirno in pokojno, kakor da min sploh ne bi bilo. Zdaj pa zdaj je morje vrglo podmornico nazaj na dno. Pri vsakem takem sunku jim je pretila strahovita smrt. Ob neki priliki se je podmornica popolnoma spodrsnila iz vrvi in je padla na dno. Nihče ne ve, kako je mogoče, da jih ni takrat vse pokopalo. Bil je trenutek grozne napetosti; čez nekaj minut pa so

že spet delali, kakor da se ne bi bilo nič zgodilo.

Tedaj je priplula druga dvigalna ladja in delo se je smotreno nadaljevalo. Velike težkoče so nastale, ko je bilo treba spraviti podmornico čez 14 črevljev visok peščeni nasip, delo, ki je zahtevalo ogromno spretnosti in previdnosti, da se ni podmornica zarila v pesek. Commander Davis je srečno prebil tudi to preizkušnjo in po 21 dviganjih v 20 dneh je bila proslula podmornica U-44 potegnjena na kopno.

Pogreb mrličev

Pokazalo se je, da trud ni bil zaman. Listine, ki so jih našli v podmornici, so bile dragocen plan za angleško mornariško vodstvo. Našli so 9 min, ki jih je sam Commander Davis oprezno odstranil in stori neškodljive, potem nekaj torpedov in veliko zbirko granat.

Zdaj je bilo treba odstraniti iz ladje mrliče. Strašna in žalostna naloga! 26. septembra so odnesli pod zdravniškim nadzorstvom 21 mrličev. Drugega za drugim so zašili v platnene vreče in obtežili s kosi železa. Odpeljala jih je dvigalna ladja daleč na morje. Ob polnoči se je ustavila. Moštvo je snelo čepice in duhovnik je jel z resnobnim, močnim glasom brati pogrebne molitve. Nato so mrliče skupno spustili v globino in očiščujoče morje se je zaprlo za njimi.

Luther Burbank

Zapiski vrtnarja - čarovnika

Tudi sadjarstvo obeta človeštvu nove možnosti. — Nove barve, nov okus, novo veselje ...

Lani je izšla v Newyorku knjiga «Zetev let» (The Harvest of the Years), ki sta jo spisala Luther Burbank in Wilbur Hall. Prvi je bil medtem že mrtev. Njegov prijatelj podaja o njem vrlo zanimive podatke. Slovel je kot nekak čarovnik, ki ume vzgojiti tako rekoč iz ničesar najlepše sadje. Iz njegovega lastnega življenjepisa podajamo nekoliko odstavkov, ki jih bo s pridom prebral vsak ljubitelj prirode, pa tudi praktičen sadjar in kmetovalec.

○ ○ ○

Bilo je dobro mišljeno, vendar pa netačno povedano, ko so me imenovali čarovnika. Imel sem dar ali morda po-

sebno sposobnost izbiranja, to pa ni nič čarovniškega ali skrivnostnega. Zlasti o mojem postopanju se ne more trditi, da bi bilo tajinstveno ali čudežno. Vsak se lahko nauči tega, kar sem se jaz naučil. Drugi lahko zdaj nadaljujejo in zaključijo to, kar sem jaz dognal v območju prirodnih zakonov v tej smeri. Vsekakor bodo plodove mojega dela lahko zanamci že praktično izkoristili. Proučeval sem prirodo, zapisoval si njene zakone, jih uporabljal in prišel po tej poti do praktičnih in koristnih izsledkov. Ne smatram se za mojstra, s čigar smrtjo naj bi njegovo delo izumrlo, marveč le za predhodnika, ki je

pokazal nekatera nova pota in ki je pogledal v obljubljeni deželni rastlinski razvoj.

V celoti lahko razdelimo moje naloge v četvero oddelkov. Predvsem gre za izboljšanje kakovosti sadja in zelenjave ter lepote cvetlic, potem za prilagoditev rastlin novemu osredju in za povečanje njih prilagodljivosti nasproti raznim podnebjem in prsti. Dalje gre za to, da najdemo v rastlinskem svetu nove razvojne možnosti, ob katerih bi rastline izgubljale kar najmanj časa in življenjskih sil, zato bi se bolj obrnile v tisto smer, kjer so nam koristne. Naposled gre za to, da divje rastline, od katerih še nimamo koristi, izpremenimo v koristne.

Važnost rastlin za človeka

Če hočemo pravilno doumeti, kako važne so naloge, ki smo jih pravkar spoznali, se moramo malce pomuditi pri razmotrivanju njih pomena. Skoraj vse, s čimer se hranimo, kar nosimo na sebi in večina tega, kar uporabljamo v vsakdanjem življenju, je v kakršni si bodi zvezi z rastlinskim življenjem. Kakorkoli je svet kamenin (rud itd.) za človeka dokaj pomemben, vendar prispeva k njegovi udobnosti in razvoju izdatno manj nego živalski in rastlinski svet; izmed teh dveh pa prvi zavisi od drugega, saj vemo, da so rastline poglavitne hraniteljice človeku koristnih živali. Lahko rečemo, da je rastlinsko življenje prvi vrelc človeškega bogastva, zdravja, veselja in sreče. Če pa je to res, tedaj je jasno, da izgubljamoneštete npravne in materijalne vrednote, če zanemarjamo proučevanje tega vrelca človeškega blagostanja.

Moji poizkusi s češpljami

Izmed vseh mojih poizkusov je nemara najpomembnejši in za sadjerejce praktično najkoristnejši moj poizkus s češpljo (slivo). Nič ne more bolje naznačiti mojega življenjskega dela in mojih stremiljenj od kratkega opisa zgodovine teh poizkusov s češpljo. Pri mnogih drevesih in cvetlicah sem nalezl na večje težkoče, ki sem se od njih več naučil in so mi zato prinesle večje osebno zadovoljstvo, ali največji praktičen pomen sem dosegel z raznimi vrstami češpelj, ki sem jih vzgojil.

Skoraj povsod v Zedinjenih državah najdete divje češplje. Ne vemo zanesljivo, odkod poteka češplja; po vsej

verjetnosti je nje domovina v starem trikotu, ki ga omejujejo Kaspijsko morje, Sredozemsko morje in Perzijski zaliv. Ondi iščejo znanstveniki postanek mnogih naših rastlin in živali, tam se je najbrže razvil tudi človeški rod. Češplja se je zelo razširila po svetu, kar nas ne preseneča, če se spomnimo na njeno zalo barvo, prijeten okus in izredno sočnost, ki jo ima celo sad divje češplje, potem pa na nje trpežnost in odpornost. Češplja vzdrži daljši prevoz nego breskev, črešnja ali hruška in se lažje vživi v novo podnebeje in novo prst. Mikala je ptiče, živali in človeka, da so jo razširili daleč po svetu. Z druge strani pa je prav to dejstvo prisililo češpljo, da je bolj zavarovala svoje življenjsko jedro pred živalmi, zato ga je obdala s skoraj kamenito lupino, kar je za takšno rastlino vrlo naporno in mogočno delo. Toda lupina okoli oreha in koščica okoli češpljinega jedra je najbolj težavna naloga za ti rastlini. Zateva od drevesa petkrat do desetkrat toliko moči in hraniva, nego je treba za novo vejo, korenino ali cvet. Prav zaradi tega je imela češplja manj sile za sám sad; posledica je, da se je razvilo drevo z majhnim, kiselastim sadom, a z veliko in močno koščico okoli semena.

Nova doba v zgodovini sadnega drevja

Najbrže še niste razmišljali o tem, da izgradnja železnic ter ustanovitev sušilnic in konzervnih tovarn pomenita v zgodovini rastlinstva povsem novo dobo. A je tako. To, čemur pravimo sadovnjaki, zlasti pa v Ameriki tolikanj razširjene sadne plantaže, so prav za prav posledice modernih iznajdb oziroma izboljšanja občil ter novega načina sušenja in konzerviranja sadja. Prvotno je bilo vse današnje sadno drevje v divjem stanju. To je bila zanj temna doba; vsa sadonosna drevesa so rastla zgolj za to, da se ohrani njihova vrsta, cvela so samo zaradi tega, da so zvabila k sebi žuželke, ki so omogočale njih razmnožitev, in sadje je veljalo samo enemu namenu: zvabiti ptiče in živali, da sprostte seme sadnega ovoja in raztrosijo kali v daljavo.

Jablane so izpolnile svojo nalogo kaj dobro; zvabile so tudi ljudi, ki so jeli tako čislati njih sad, da ga niso samo uživali in razširjali semen, marveč so jeli drevesa tudi gojiti. Skrbno so pa-

zili na mladike, večče so cepili zrela drevesa in tako začeli drugo, slavnejšo dobo v zgodovini sadnih dreves — dobo vrtov. Dolgo, dolgo časa je bilo sadno drevje del vsakega vrta, tako da je lastnik vrta imel dovolj sadja za se in za svojo družino. Tudi drugi ljudje, ki niso imeli vrtov, so si zaželeli sadja, zato ga je jel poljedelec prodajati. Toda prometnih občil takrat ni bilo, oziroma so bila kaj počasna, pa s svojim sadjem ni mogel priti daleč od svojega stalnega bivališča.

Ljudje pa so spoznali, da se dajo nekatere sadne vrste, zlasti smokve in datlji, dobro sušiti in v tem stanju prepeljati v bolj oddaljene kraje in so to izkoristili. Toda to so bili zgolj skromni začetki tega, kar se je uresničilo stoprav v dobi pare in železnice. Tretja doba v zgodovini sadnega drevja je doba modernega načina konzerviranja in odprave (transporta). Že v mojem času so konzumentje plačevali za presno sadje višje cene nego za posušeno ali konzervirano. Bil sem eden izmed prvih — nekaj časa celo edini — ki sem se bavil s poizkusi, da bi sadje vzgojil tako, da bi vzdržalo dolgo pot in da bi prišlo zdravo v roke potrošnika. To me je tudi napotilo k poizkusom s češpljami.

Prvi uspehi mojih poizkusov.

Priroda je v nedoglednih tisočletjih ustvarila majhen, kisel in neprikupen sad, ki še danes raste ponekod divji; v dveh ali treh stoletjih je človek ustvaril iz njega užitho, sladko in sočno češpljo. Imel je kaj površno znanje o tej reči in se je tudi vse premalo brigal za njo. Kako bi bilo, če bi se lotili požlahtnjevanja z vsem znanjem, z določenim načrtom in z navdušenjem? Tako sem se ga jaz lotil!

Ko sem prišel v Kalifornijo, so se ondi gojile tri vrste češpelj, izmed katerih je bila ena sploh slabo užitha dve nadaljnji pa nista bili pripravnji za prevoz čez morje. Od l. 1880. sem se čedalje bolj bavil s poizkusi v tem pravcu. Slučajno sem našel v neki knjižnici v San Franciscu knjigo ameriškega pomorščaka, ki piše o svojem potovanju po Japonskem in opisuje tudi »krvavo rdeče« češplje, ki jih je videl v provinci Satsuma. Ta pomorščak ni bil šolan mož, pa je vzlic temu popisal češpljo tako, da so se človeku pri čitanju sline cedila.

Nisem imel kaj pa, ne časa niti denarja za potovanje na Japonsko, poznal pa sem v Jokohami angleškega čebularja Isaka Buntinga. Ko sem dovršil svoje priprave za poizkuse s češpljami, sem ga prosil, da mi pošlje nekaj mladih japonskih češpelj. Pošiljatev je prispela koncem l. 1884., ali vse mladike so bile uničene. Pisal sem Buntingu iznova in sem dobil naslednje leto 12 zdravih japonskih češpljevih sadik, med njimi eno tiste vrste, ki jo je opisal moj pomorščak.

Japonci, otoški narod, zaprti od svoje okolice, ki na nje silno vpliva, dajejo vsem svojim izdelkom in pridelkom lasten okus in svojevrsten značaj. Tudi češplja je povrijela od njih neke posebnosti. Ne mislim, da so delali po določenem načrtu, hoteč ustvariti za Japonce značilno češpljo, marveč so izmed sadik enostavno izbirali one, ki so bolj prijale njihovemu okusu in jih delili sosedom. To se je stalno ponavljalo in je polagoma vtisnilo japonskim češpljam lastnosti, ki so jih Japonci hoteli imeti; zame so te lastnosti tako jasne in vidne, kakor če bi bil na njih napis »made in Japan«.

Križanje rastlin — izvor novih oblik

Dvanajst Buntingovih japonskih mladik je znatno razširilo moja poznavanja prirodnih tajn, zlasti glede varijacij vrst. Presenetilo me je, kako dobro se te češplje držijo in kako hitro so pokazale lastnosti, ki se niso ujemale s prejšnjimi dedičnimi lastnostmi. Tu se je tedaj odpralo posebno polje za poizkuse. Izvedel sem na teh sadikah svoje prejšnje eksperimente, pa tudi poizkuse nekaterih znamenitih strokovnjakov; vse je potrdilo moje domneve. Pokazalo se je, da jim je prisiljen počitek, ki je nastal zbog tega, da so bile te rastline iztrgane iz zemlje, skrbno zavite in prepelane čez polovico zemeljske oble, dal nenavadno veliko sile. Izpremema podnebja jim je storila tako blagodejno, kakor če pošljemo otroka iz severnih vlažnih krajev v suhe južne dežele. Tako sem odkril način, s katerim se dajo doseči razne rastlinske varijacije (inačice), z neprestanim ponavljanjem tega pa dobimo rastline, ki se po svojih lastnostih in značilnostih tako razlikujejo od svojih prednikov, bratov in sester, da so prav za prav nova vrsta. Posledica takega postopanja ni

samoboljšanje znanih lastnosti te rastline, ni le višja stopnja v njenem razvoju, ampak se često razkrijejo v rastlini skrite in speče dedne lastnosti in možnosti, ki bi bile sicer ostale neopazene in bi se počasi popolnoma izgubile.

Nadaljnji poizkusi so se tikali križanja rastlin. Vsak cvet ima razmnoževalne (spolne) organe (prašnike, pestiče). Z vetrom ali po žuželkah se prenaša prah s cvetja na cvet. Čebele imajo posebno navado, da posvečajo pozornost vedno istim vrstam rastlin, dočim druge žuželke nimajo te lastnosti in poletavajo čisto mirno iz vrtnice na sadno drevo, tako da včasih izkušujejo docela odlišno delo, ker prenašajo cvetlični prah tja, kjer ga ni treba ali kjer ni prospel. Vendar pa ima to splošno pravilo tudi mnogo izjem in skoraj neskončno vrsto drugih možnosti. Kadar je bilo ozračje nasičeno z vonjem cvetja in cvetic, sem šel na delo z novimi poizkusi. Ne vem, da bi bilo v življenju gojitelja rastlin in cvetic še kaj bolj zabavno in pomirjajoče od tega opravka. Človek postane tovariš čebel, metuljev in drugih žuželk, hodi od cveta k cvetu; ne mikajo ga bohotne barve, marveč obilne možnosti, ki so skrite v njegovem umnem požlahtnjenjstvu. Voditelj mu ni opojen vonj, marveč ga vodi njegove beležke o značilnih znakih sadu tega ali onega drevesa, ki si jih je bil zapisal v minulemu letu. V žepu imam cel sveženj takih lističev; tu so zabeležena imena sadov, njih opis, barva, sočnost lastnosti semena itd. Tudi na vsakem drevesu so zapiski, ki se ujemajo z beležkami. Kakor slikar izbira s palete barve za svojo sliko, tako izbiram jaz iz beležk razne lastnosti in jih kombiniram tako, kakor bi jih hotel imeti v bodočem sadju.

Tam-le, kakor mi kažejo beležke, je tenko, na videz brezpomembno drevesce, ki pa daje krasne, tečne češplje; za njim je ponosno, dobro razraščeno drevo, ki rodi kislo in drobno sadje. Prah z enega drevesa prenašam na plodnico drugega; preje pa sem vzel njegovim prašnikom ves prah. Potem stopim k češplji, ki nima arome dočim o drugem drevesu vem, da rodi obilen in sočen sad, čeprav je kaj slabo razraščeno. Združim lastnosti obeh in dobim lepo, zdravo sadje, ki bi bilo uprav občudovanja vredno, če bi lahko dosegel, da bi pozneje dozorelo. Zopet nová snov za poizkus.

Uspehi se zrcalijo v sadju...

Križanje je končano, mineva pomlad, sadje dobiva svoje oblike; solnce, zrak, veter in prst se pridno udeležujejo skupnega dela. Sadje dobi barvo, naposled tudi dokončno obliko. Vsak dan ga hodim gledat kakor otrok ličinko, ki jo je bil položil v škatlico in često opazuje, ali se ni že razvil metulj. Bo-li drevo vzdržalo tako obilno sadje? Soli posamezni kosi dobro razdeljeni po vejah? Ali bo lahko kljubovalo vetru? Kako je odporno nasproti boleznim in gnilobi? To so samo nekatera vprašanja, ki si jih moram zastaviti. Sadje mi mora dati ugoden odgovor, sicer je slabo. Pa napoči dan, ko je nekoliko sadov dozorelo. To je znanstvenemu raziskovalcu prav tako velik trenutek kakor je praktičnemu sadjarju. Nemara je vendar le imel uspeh in bo spoznal nekaj, kar bo obogatilo sadonosnike po vsem svetu, nekaj, kar utegne prinesiti človeštvu nov okus, nov vonj, barvo, moč, užitek. Prvi sad je utrgan in se poizkusi. Kakšna bo sodba?

Ali to še ni vse. Lastnosti, ki sem jih imenoval, še ne odločujejo v polni meri o kakovosti sadja. Ali ne bo sadje prezkodaj z drevja padalo? Ali se bo dalo dobro trgati? Ali se bo dalo s pridom kuhati? In če je primerno za kuhinjo, bo-li pripravno tudi za tovarne konzerve? Taka in podobna vprašanja si je treba postaviti zopet in zopet, pritrjevati jim in jih zanikavati, ne se zadovoljiti z eno ali z dvema preizkušnjama, marveč preizkusiti desetkrat, petdesetkrat, stokrat. Tega seveda ni moči opraviti v enem ali dveh letih. Petnajst let sem delal poizkuse z neko breskvijo; upam da bom prihodnje leto lahko pokazal prave sadove svojega truda. Ta breskev me je stala, če štejem čas in stroške, 6000 dolarjev; srečen bom, če dobim za njo vsaj toliko kolikor sem izdal. Izumitelji te vrste si ne morejo dati patentirati nove vrste češpelj, dasi se sicer po trudu delu in iznajdljivosti ne razločujejo od tehničnih izumiteljev.

Moj način pospeševanja prirodnega dela mi nalaga sila opravka, proučevanja in premišljevanja; ker izvršujem te poizkuse v velikih množinah, zahtevajo veliko denarja. Zakaj priroda zahteva za vse nadomestilo; kar ji kdo vzame na eni strani, mora vrniti na drugi. Osredotočujem se na križanje rastlin in izvršujem to delo neskončno potrpežljivo.

vo, skrbno in pozorno. Ne pozabite, da na tem področju «delujejo» — kajkrat meni v škodo — žuželke, ptiči in sesavci in mi prekrizajo nešteto načrtov ali skvarijo že začete poizkuse. Zato potrebujem kar največ variacij, da izbiram med njimi in prirodni zakoni mi to

izbiro dovoljujejo. Ali globa, ki jo moram plačevati, so visoki stroški, ker moram za to gojiti desetstisoče rastlin, samo, da imam potrebno izbiro in da izberem najprimernejše med najboljšimi, ki naj prispo v svojem razvoju dalje od svojih sester.

V logu V. — morda kakšnih štiri-
deset korakov od potoka P. — se je
odprla sredi največje goščave majhna
jasa, izpolnjena z mehkim, nerodovit-
nim grmičevjem, iz katerega moli le tu
in tam kakšna goba ali tenka bil oru-
menele trave. Nad jaso se je razkoša-
tila zajetna bukev, ki jo je objela z ze-
lenimi vejami kakor z ogromnimi ro-
kami, tako da prodro skozi polodprta
okenca na temačno podnožje samo
solnčni žarki, ki so zgrešili pot med
listjem. Težak hlad, bleda polsvetlo-
ba in nekam svojevrsten vlažen vonj
so zagospodarili na tem prostoru. Po
izpremetanem grmičevju in mehki pr-
sti se vidijo neki sledovi. Ko sem jih
pregledal natančneje, sem spoznal, da
so srnji. Eden je bil še čisto nov: sr-
nji parklji so se v mokro črno prst od-
tisnili skoroda dovršeno. To je sled
kapitalnega srnjaka, ki je malo prej
šel čez jaso. Če zdaj obrneš pogled z
vlažne prsti in si pozorno ogledaš vejo
za vejo, ti bo obtičalo oko na nekem
črnem predmetu v visoki krošnji. Kaj
je to? šepneš in nehote zamižiš z oč-
mi, da vloviš potem kar največ svet-
lobe. Gnezdo! Nenavadno veliko gnez-
do kakšne ptice roparice, spleteno iz
suhih vej in nameščeno med tremi ro-
govilastimi vejami, nad katere se je v
odmerjeni višini nežno sklonila neko-
liko večja veja z vsemi svojimi po-
ganiki in tako zvila nad gnezdom
hladno streho. Nevajeno oko ga v tej
poltemi sigurno ne bi niti opazilo!
Gnezdo je vrhu tega izborno zakrin-
kano s svežimi vejami, ki jih je bil
ptič sam potrgal in nastvil okoli gne-

zda, da bi ga tako pokrtil. Ob neki pri-
liki sem ga videl pri delu: zviže vejo
s kljunom, da počí . . . ko ovne, pri-
nese novega, svežega vejevja in tako
zakriva gnezdo, da se ne bi razločilo
od zelene okolice.

Jaz sem star znanec tega gnezda, saj
me veže z njim že dokaj spominov.

Vidiva se sleherno leto nekajkrat,
zlasti v zgodnji pomladi, ko je treba
v številnih gozdovih naših lovišč pre-
hoditi vsa sumljiva mesta, da se do-
žene, ali so stara gnezda nastanjena
in ni-li nastalo katero novo. Izkušnja
me je naučila, da je med starimi gne-
zdi najznatnejše gnezdo na tej bukvi,
saj je redno leto za letom obstanova-
no. Vsako pomlad se namesti v njem
po parjenju dvoje kokošjih jastrebov,
da tu zvalita in vzgojita mladiče. To
se trdovratno ponavlja že dobrih des-
et let, čeprav se jima prej ali slej pre-
preči plemeniti namen. Zaljubljena
dvojica utegne že v svitu rodbinske
skrbi plačati z življenjem, da sme iz-
menoma sedati na lupinaste sadove
svoje ljubezni . . .

Tudi to pomlad sem našel gnezdo
obstanovano, vendar mi sreča ni bila
tako naklonjena kot prejšnja leta. Bos-
lezen me je za dalj časa prikovala na
posteljo in sem pregledovanje opravil
namestu koncem maja stoprav na za-
četku junija, ko so se bili mladiči že
izvalili. Vzlic temu nisem nimalo dvo-
mil o končnem uspehu. Moja zasnova
je bila kmalu pretuhtana, zakaj treba
se je bilo za vsako ceno polastiti sta-
rih. V ta namen sem hodil vsako jutro
in vsak večer čakati pod stoletno bu-

kev. Kakor da bi bilo vse začarano: gnezdo, jastrebi in moja puška . . . Ves teden sem zapravil za nič. Potra-til sem dokaj nabojev, ne da bi bil odstrelil ptičema vsaj eno peresce. Bilo je vseeno, odkod sta priletavala in odletavala; — ali sta se spustila na rob gnezda ali na suhljad visoke krošnje. Vedno sem zgrešil smer, kakor da bi bil streljal tja v en dan v prazen zrak. Samo ob sebi se ume, da je posledica bila neizogibna. Počasi me je jelo v duši težiti nemilo ogorčenje. Kako tudi ne? Hotel bi biti velik lo-vec, in glej — v resnici ne morem preskositi niti dveh skobcev. Mimo ogor-čenja me je mučila upravičena slutnja, da se bosta pernata razbojnika za ved-no izogibala tega mesta, kjer jima je bilo življenje tolikokrat v nevarnosti in odkoder sta zgolj po naključju ali po moji nerodnosti že tolikokrat re-šila zdrave peruti. Da pa sta se vzlic mojemu zalezovanju še vedno spuščala k svojim mladičem, čeprav znatno previdneje nego poprej, sem si mo-gel razložiti edinole s tisto nesebično in neskončno roditeljsko ljubeznijo, ki po svoji popolnosti povzdiguje pti-ce roparice nad vsa ostala pernata bit-ja. Toda tudi ta ljubezen se je mora-la umakniti pred strahom neizprosne smrti.

Slutnja se je kmalu izpremenila v žalostno resnico. Neprestano strelja-nje je skobčjo dvojico tako prestrašilo, da se od osmega dne nista več pri-bližala ljubljenu domu. Ves trud, da bi ju bil dobil v roke, se mi je izjalo-vil. Niti sam, niti moji gozdarji, ki so me čez dan nadomestovali v zaklonu pod bukvo — nihče ni mogel ničesar doseči. Ne nje ne njega ni bilo več blizu — le zdaj pa zdaj smo ju opa-zili v sinji višavi nad gnezdom, ko sta krožila z razprtimi perutmi ondukaj in tesnobno zvala uboge mladiče k sebi. Oh, kako otožno se je razlegal v vi-šavi njun odsekan glas: i—jal i—jal! In mladiči? Odgovarjali so z nestal-nim, drhtečim in jedva slišnim: viis — viis . . . lukaje z iztegnjenimi vrato-vi iz gnezda tja k staršem in stresajoč tiste puhaste glavice z žoltimi, kakor vosek žoltimi kljuni . . . Ko so tako iztezali vratove, sem jih lahko preštel; bilo jih je četvero.

Moram iskreno priznati, da me je ta žalostna rodbinska drama ganila do srca. Na hipe sem čutil v sebi sočutje, nato pa globoko spoštovanje, prav za

prav neko vrsto ljubezni nasproti tem nesrečnim stvorenjem. Skoraj bi bil pozabil, da sem stal na čakališču s či-sto drugačnimi nameni in da imam opraviti s kokišjim jastrebom, z enim najhujših zatiralcev žlahtne divjačine in ljubih nam ptičic pevk. Kajpada, čuvstvo dolžnosti je kmalu zopet pre-magalo čuvstvo sočutja, zakaj šlo je za to, da se neštetim gozdnim prebi-valcem zavaruje življenje.

Zato se je čakanje z redko vztraj-nostjo nadaljevalo. Nadejal sem se, da se bosta jastreb in njegova družica vendar le vrnila, čeprav samo za tre-nutek, da pogledata iz bližine, kako se godi zapuščanemu zarodu. Če se ne vrneti v nekaj dneh, morajo požrešne sirote poginiti od glada.

Lahko si mislite, kako sem bil pre-senečen, ko se po sedmih dneh njune odsotnosti ni zgodilo ne to ne ono, marveč nekaj tretjega, česar ne bom nikoli pozabil. Nenasitni mladiči so bi-li še vedno veseli in venomer zado-voljni. Po njihovem vedenju ne bi mo-gel človek soditi, da jih muči občutek glada. Narobe! Med tem so bili postas-li že tako močni, da so se z nožicami oprijemali roba gnezda in se tu — dejal bi — pijano zibali, oziraje se po zeleni okolici svoje domačije. Zdaj pa zdaj je kateri izmed te četvorice raz-prostrl še nerazvite peruti; ko pa je občutil, da je prešibak, jih je spet stis-nil k tistemu lepemu, s puhom pokri-temu telescu.

To je bila začetna telovadba, prva nagonka priprava za bliskoviti let, ki je njihovim staršem prinesel sloves naihitrejših ptič . . .

Naposled se je ta uganka razvoz-ljala sama po sebi. Na obnebjju so še miglale poslednje zvezde, ko sem pri-spel v log V. Potihoma brez šuma sem zavil s steze v mokro grmovje pod bukvo, da v zasedi dočakam belo zo-ro. Sedel sem kakor po navadi na lov-ski stolec in se ozrl najprej proti gnez-du, ki sem ga v sivem somraku ko-maj razločil od ostalih vej. Mladiči so še mirno počivali, saj je manjkala do-bra ura do solnčnega vzhoda. Ko pa so jeli prvi žarki trepetati po golih te-menih stoletnega drevja, je zadonela po vsem logu, pa tudi okoli gnezda, veličastna pesem jutranjega življenja. Mladi skobci so splezali iz nočnega ležišča na najbližje veje in so tudi čiv-kali: viis . . . viis . . . Gledal sem jih in užival — srce mi je bilo polno lju-

bezni. Tedaj je nenadoma v krošnji zašumelo in padlo v gnezdo. Mladiči so tekmovali, kdo bo prvi zgrabil ta predmet. V tistem hipu sem opazil, da je visoko nad bukvo preletel jastreb . . .

Zdaj mi je bilo jasno, zakaj ni uspeha. Jastrebja roditelja sta namreč iz nedosežne zračne višave, kjer ju ne more zadeti svinčeno zrno, ves teden metala nepozabni deci hrano. Iz zaprtega gozda nisem tega opazil. Še bolj sem se prepričal o tem, ko sem se preril skozi grmovje na jaso pod bukvo. Pred očmi se mi je odprla

strašna slika: prava klavnica. Ptič leži pri ptiču: brezčuten, krvav, mrtev . . . Vse sami liščki, strnadi, ščinkavci, žolne, slavčki; med njimi tudi kaka miš in — celo kosovo gnezdo s petero golih mladičev: hrana, ki je namesto v gnezdo padla mimo bukve.

Kaj storiti? Trenutek sem osupnjen strmel v ta nenavadni prizor, potlej pa sem krenil na najbližjo stezo iz goščave. Za menoj je potihoma šelestelo z jutranjo sapo vzdramljeno bukovo listje, kakor da bi me hotelo vprašati: Povej nam, ali je tudi to nagon?! . . .

Obis Dejastno Krdelo

5. Mobilizacija

Medtem ko je množica pred palačo čakala novih in jasnejših vesti o svoji usodi, so se najvplivnejši činitelji mesta Z. posvetovali o položaju v novi vojni.

V krasni, bleščeče razsvetljeni dvorani velikega županstva se je zbrala ob osmih petnajstih oseb: voditelji posameznih državnih oblasti, predstavitelji samoupravnih teles in visoki vojaški dostojanstveniki. Vsi so prišli vznemirjeni in zbegani, izvzemši dr. Verguna in vojaških poveljnikov, ki se niso udajali sugestiji javnega mnenja in ne kakršnim koli varljivim upom. Ta zbeganost se je očitno izpreminjala v plahost in neodločnost, ki je dajala njihovemu vedenju v tem skrajno resnobnem trenutku nekam smešen videz. Posedli so za mizo prav tako vsakdanje, kakor da bi šlo za upravna, četudi bolj zapletena vprašanja. Zažgali so si cigarete kakor pri vseh neskončnih birokratskih posvetovanjih in so se trudili, da bi pred začetkom konference prikrili svojo zbeganost in neopredeljenost v obdajajočem jih položaju z besedami, ki so se jim samim videle abotne. Pleše nekaterih gospodov so prav tako kakor

ob drugih prilikah bleščale v prijetni tuči žarnic novega tipa, ki so mirno svetile v krasnem lestencu. Nekateri so prekrizali noge, drugi so se nervozno igrali s prsti ali si vihali brke; tu in tam je kateri prelistaval mobilizacijski načrt, ki je bil v več izvodih razgrnjen po mizi. Vsi ti skoraj brezlični, birokratsko vzgojeni in usmerjeni uradniki so čutili, da bi bilo treba spričo tega, kar nastaja, prenoviti samega sebe in da je ta njihov sestanek nekaka pot ob prepadu, ki zahteva neizmerno potrpežljivosti in previdnosti, pot, ki jo človek plačuje s telesnim in duševnim trudom. Pred samim seboj pa so vsi vedeli, da so prejšnji, neizpremenjeni ljudje, komaj sluteči svojo vlogo v žaloigri, ki jo bo narekovala usoda, in prav nič pripravljeni za njo. Takšna podoba se je nudila ta večer po nešteti evropskih mestih: povprečna človeškost je medlo soustvarjala zgodovino in je z otroško naivnostjo odpirala ventile strahotnih vrtincev in vulkaničnih sil v prenasičeni družbi.

A tisti hip je nad zbegano Evropo, nad vsemi množicami in povprečnimi

voditelji. pisala nevidna roka v mehke temine aprilskega večera usodne besede, ki so jih vsi čutili kakor tajinstvene pekoče žarke, prodirajoče / kožo in drob.

Veliki župan, uglajen mož strogo korektno vnanjosti, s prevdarjeno zgovornostjo in s prepričanjem, ki je bilo takisto strogo korektno, je hotel otvoriti sejo z običajnim nagovorom. A v hipu se je bil domislil, da je treba zadevo nadčloveški pospešiti in da se bo morala rešiti kopica zapletenih vprašanj. Dejal je z glasom, ki je od začetka malce podhrteval:

— Gospoda, kreniti moramo takoj in medias res. Mobilizacijski ukazi se že tiskajo; dogodki, ki so nas vse presepetili, niso samo na pragu, ampak stopajo že čez prag. Gospoda (mož je občutil, da je v tem trenutku vse neumnost in da se iz njegove primerjave dviga prah zastarelih bukev), ... položaj je resen, zlasti za naše mesto, ki mu preti zbog bližine Italije neposredna nevarnost. Gospodje so dobro poučeni o tem, da pomeni mobilizacija popolno izpremembo vsakdanjega življenja. Zdaj gre za to, da se nemudoma lotimo težavnega in odgovornega dela po načrtih, ki so nam znani: Vendar pa prosim načelnika urada za mestno zaščito, gospoda inž. dr. Verguna (veliki župan se je zavedal, da se mu takšni naslovi v tem hipu vidijo smešni in da je sploh vse zelo čudno) da na kratko povzame situacijo.

Veliki župan se je vsedeje v naslanjač nekanih familijarnih v resnici pa je bil ves zbeگان, ker je čutil, da nastaja prepad med mišljenjem in besedami in da je ves položaj to skrajnosti težaven. To je zgodovina ... je hodilo po njegovi glavi, a se ni mogel domisliti, kakšna zgodovina.

Dr. Vergun, ki je sedel v njegovi bližini, je vstal in je z odločnim pogledom premeril omizje. V tem pogledu je bila rahla zavest vzvišenosti nad korektnimi, v formalne besede in geste zaverovanimi birokrati. Čutil je, da je prišel njegov čas. In prav ta zavest je v teku poslednje ure izbojevala v njegovi duši prepomembno zmago nad dvomi, nad malenkostnimi pomisleki.

Zaigral je s prsti po zvezku in ga je nato tem odločneje stisnil ter dejal:

— Gospoda, naša naloga je dvojna: Skrbeti moramo, da dajemo državi v njenem, odločilnem boju za obstoj to, kar zahteva od nas splošen interes. Na-

še prebivalstvo se bo moralo nemudoma podrediti vojnim razmeram. Tovarne morajo že jutri opustiti izdelovanje reči, ki nam trenutno niso potrebne in se lotiti nujnih; delavstvo preneha delati za se in preide v službo splošnosti. Mlajše letnike odpošljemo oborožene na meje. To se pravi, da moramo izvršiti vrsto vojaških, gospodarskih in socialnih ukrepov, ki jih določa že mobilizacijski načrt in izdatj v tem okvirju nadaljnjo vrsto ukrepov in odredb, v kolikor gredo v naš podrejeni delokrog. Druga naloga je, da zavarujemo življenje in imetje mestnega prebivalstva pred vsemi nevarnostmi novega načina vojskovanja. Tu mislim predvsem na napad s plini in na slabljenje našega odpora s kužnimi bombami. Stojimo pred težkim spopadom znanstveno oboroženih držav; dobro veste, da se odpor ne osredotočuje v toliki meri na bojiščih, kolikor v večjih mestih in industrijskih krajih. Sovražniki nas bodo skušali predvsem tu zadetj v živo, zato moramo računati tudi z napadom na naše mesto. Glede na važnost našega mesta in na bližino največjega sovražnika Italije si ne smemo niti za trenutek prikrivati, da se bo izvršil poizkus takšnega napada že v prvih vojnih dneh. Treba je tedaj postaviti v bran naš celoten upravni in obrambni aparat. Pripravljeni moramo biti, da utegnemo desettisoči žrtev poginiti, preden bomo zatrlj pogubne pline. Sanitetna oblast računaj z izbruhom kuge in kolere, zakaj današnji način vojevanja ne izključuje teh sredstev, da se le oslabj sovražnikov odpor.

Dr. Vergun je govoril dokaj mirno, kakor da bi razpravljaj o sila zanimivih teorijah.

V dvorani je nastajal mučen molk.

Vsi so čutili, da jim postaja stvarnost čedalje manj umljiva. Ali je to le prazno besedovanje, ali je sen, iz katerega se bomo vzdramili z veselim usmevom, srečni, da smo se oteli pred nevarnostjo?

Deset tisoči mrtvih? — Je mislil stari zdravstveni nadzornik. — Kuga v modernem času? Kolera? Po bliskovo so mu švigile pred očmi podobe steklenic s kulturami bacilov. Vedel je, da jih goje vojne uprave v vseh državah. Čemu? Toda — ali so bacilj epidemij manj človekoljubni od plinskih bomb, X-žarkov št. 2, ki iz silne daljave nevidno zažigajo vse eksplozivne snovi in povzročajo strašne katastrofe, pre-

den je mogoča pomoč? Ali ni vse zgolj sredstvo k smotru? Čemu izbirati med sredstvi, dokler ni človeštvo ozdravljeno od najstrahotnejše blaznosti, ki se poraja v zdravih možganih in vendar zahteva za se genijalno človeško pamet?!

Sanitetna pomoč? Ali ne bo le-ta odveč?

Stari zdravnik se je spomnil prve svetovne vojne. Takrat da, Ali to so bile idile junaštva, bili so dramatični konflikti med zmagovalskim pohlepom in človekoljubnimi čuvstvi.

In zdaj? Nove metode, moderna vojna, znanstvena fronta!

Kakor film so se nagloma in iskreče odvijale in izginjale vročične misli v stari glavi...

— Vražji poizkus! — je pomislil načelnik gospodarsko - socialnega urada. — Industriji, delavstvo, meščanstvo — vse naj se militarizira, vse spravi v en koš, pod isto poveljstvo, za isti smoter. Načrti na papirju — (oh, ta papir, mogočnejši od vseh nekdanjih armad!), toda v praksi! Poizkus, da, kaj pa riziko? ... Sploh: ali je to mogoče? Niso li to zgolj strašila, prividi k fantastičnim pustolovščinam nagnjenih ljudi? Vojno slovstvo? Neizvedljivi, naklepi, obsojeni po vsem kulturnem svetu, nepriznani po Društvu narodov!...

Ta misel je blodila v več glavah. Veliki župan je mislil na Ženevo, na kulturne izjave državnikov, na resna stremjenja po mirni rešitvi. No, če pride do najhujšega... Besedo bo imela tudi kultura. Nравnost. Človečnost.

Plah, komaj zaznat en smehljaj je zaigral dr. Vergunu okoli usten. Čutil je: vsi ti so še ljudje starega kova. Ali bodo kos svojim nalogam? Pogledal je oba generala. Molče sta strmela pred se. Nič več. Nobenega ganotja, nobene vznemirjenosti. — To so ljudje! — si je mislil. Nato je nadaljeval:

— Treba je preiti od besed k dejanjem. Po izjavi gospoda velikega župana že referenti dovršujejo odloke in gre zdaj za to, da še osebno pretresemo najpoglavitnejše zadeve. Še tekom noči, v hipu, ko dobimo vest, da je kralj podpisal mobilizacijski ukaz, je treba proglasiti novo stanje. Gospoda bo morala skrbeti, da bo dobivala država za splošno obrambo vse, kar ji gre. Potrebno pa je najožje sodelovanje politične, vojaške in zdravstvene oblasti. Obramba mesta se koncentrira v mojih rokah. Prevzemam svojo nalogo s polno zavestjo, da bomo kos strašnim preizkušnjam, ki nas nemara čakajo. Opozarjam pa in to sem zmerom trdil: ves uspeh zavisi od enotne volje prebivalstva. Nemara je odločitev vprašanje nekaj dni, toda v teh dneh moramo izsiliti od ljudstva absolutno podrejenost tisti volji, ki nas vse vodi in ki bi grozno maščevala vsakršno slabost.

Dr. Vergun se je vsedel in velik župan je otvoril podrobno razpravo.

(Dalle prihodnjič)

LISTNICA UREDNIŠTVA

Za današnje številko namenjeni članek o ženski modi v sovjetski Rusiji bo izšel prihodnjič.

Na nekatera vprašanja glede francoskega tečaja odgovarjamo, da smo ga ustavili zaradi tega, ker se je pokazalo, da ni zanj zadostnega zanimanja. Tečaj bo v kratkem izšel izpopolnjen in zaključen v posebni knjigi.

Naročnikom, ki so izrazili razne želje o gradivu, ki bi jih zanimalo, se zahvaljujemo za pozornost in obetamo, da jim bomo po možnosti ustregli.

Naslovna slika »Ropar« je lesorez slikarja-grafika M. Justrina.

«ZIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 60 Din, polletno 30 Din, četrtletno 15 Din, mesečno pa 6 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA mesečno 2 liri, četrtletno 6 lir, polletno 12 lir, celoletno 24 lir. — FRANCIJA mesečno 3 franke. ČESKOSLOVASKA mesečno 4 krone. AVSTRIJA mesečno 63 grošev. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij »Jutra« Adolf Ribnikar. — Za »Nasrodno tiskarno« d. d. kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.